בס"ד

קונטרס

דרך ישועות

פירוש ע"ד רבינו הרמב"ם זצ"ל בפרק ט' מהלכות גניבה
בסוגיא דבא במחתרת מותר להרגו
עם תשובות הפוסקים שליט"א

חיברנו בסייעתא דשמיא
פה
ישיבת בית מדרש עליון
בעיר התורה
בני ברק

צבי שלו' הלוי גינויער חיים מלין

ניתן להשיג:

משפחת גינויער

מרומי שדה 15

08-9760362

משפחת מלין

חזון דוד 7

08-9745974

מודיעין עילית

וכן בישיבת בית מדרש עליון

קושניר 17, בני ברק

נשמח לקבל הערות והארות בכתובות הנ"ל

או בתא קולי בטל'

03-6761305

בתא קולי -53698

וכן בתא קולי - 53737

לזכרון עולם יונתק בספר

לזכר ולעילוי נשמת

זקנינו איש ישר וירא אלוקים מרבים

הגאון הצדיק

רבי **חיים**

בן הרב רבי **אלעזר דוד ברלין** זצללה"ה

נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ג

ולעילוי נשמת

זקנתינו הצדקנית רבת החסד

מרת **רוחמה** ע"ה

בת הרה"ח ר' **יוסף הלוי קרויס** זצ"ל

נלב"ע כ"א אדר תשנ"ה

ת . נ . צ . ב . ה .

לעילוי נשמת

לעילוי נשמת זקני

הגאון רבי **דן בן הר"ר ירחמיאל אונגרישר** זצוק"ל

נלב"ע ג' חשוון תשע"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

לעילוי נשמת זקני

הגאון רבי **נחום בן הר"ר יהושע ברגמן** זצוק"ל

נלב"ע י"ט אייר תשס"ח

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

לעילוי נשמת זקני

הגאון רבי **יהושע בן הר"ר צבי שיף** זצוק"ל

נלב"ע י"ז שבט תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

לעילוי נשמת זקני

הגאון רבי **אהרן בן הר"ר מנחם מנדל למברגר** זצוק"ל

נלב"ע י"א טבת תשכ"ח

ת. נ. צ. ב. ה.

מכתב ברכה

ממורינו ורבינו הגאון רבי **אברהם יצחק ליפקוביץ** שליט"א

מראשי ישיבת בית מדרש עליון

בס"ד יום ג' לפר' שמיני י"ט אד"ב תשע"ט

להני תרי צנתרי דדהבא הבחורים החשובים המופלגים בתו"י ה"ה הבה"ח צבי שלום הלוי גנויער נ"י והבה"ח חיים מלין נ"י שלומכו יסגי לעלם

אחדשה"ט באהבה רבה

כולי מלא התפעלות ממשנתכם הסדורה והבהירה בענינים עמוקים ועמומים פרי יגיעכם ועמלכם של שקיעות בתורה יחד עם מ"ח קניני התורה, שעי"ז זוכים לקנות קנין בתורה,ידיעתה והבנתה, ועליכם אפשר להמליץ מה שאחז"ל בשבת ס"ג. אמר רבי ירמיה אר"א שני ת"ח המחדדין זל"ז בהלכה (פרש"י, שואלין ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד) הקב"ה מצליח להם שנאמר וכו', ולא עוד אלא שעולין לגדולה, ע"ש כל הסוגיא.

בברכה שתזכו לעלות מעלה מעלה במעלות התורה והיראה, להשיג את חלקכם בתורה, בהבנתה וידיעתה, לשמחת לב הוריכם וזקניכם הדגולים שליט"א

כברכת ידידכם אוהבכם

אברהם יצחק באאמו"ר זיע"א

ולאות שעיינתי בדבריכם אכתוב הערה קטנה*, שכתבתם בדרך ישועות סק"ה במה שמותר להרגו בשבת, משום דפקו"נ דוחה כה"ת, ושכן פרש"י שם כמו שהבאתם בפתחי דרך אות ו', ואילו אח"כ כתבתם בסק"ז טעם אחר, דכיון שאין לו דם הו"ל כמחתך בבשר המת, ושכ"כ במעשה רוקח, מיהו עיקר טעם זה צ"ע דנהי שאין לו דמים, לענין שהותר דמו ומותר להרגו, מיהו איך שייך לומר דהוי כבשר המת, דהיינו דוקא במי שאין לו חיות, וצ"ב.

ובמה שפירש"י טעמא משום דפקו"נ דוחה כה"ת ג"כ צ"ע, דא"כ אמאי בעי קרא להכי, ובגמ' משמע דדרשי' לה מדכתיב אין לו דמים, בלשון רבים, כדפרש"י שם, וצ"ל דאי לאו קרא הו"א דאכתי ליכא פקוח נפש, דהא רק אם יעמוד כנגדו יהרגנו, וקמ"ל דגם בזה איכא היתרא דפקו"נ, ועי' במאירי שכתב הטעם דמותר להרגו בשבת כיון דהוי כמת, ועי' בשעורי רבי שמואל מה שביאר בזה.

הנ"ל

* א.ה. עיין מה שנתבאר בענין זה, בכוס ישועות ה"ז ד"ה בכל מיתה, ובה"ט ד"ה כרודף.

מכתב ברכה

ממורינו ורבינו הגאון רבי **ישראל סוקל** שליט"א

מראשי ישיבת בית מדרש עליון

בס"ד ניסן תשע"ט

<u>מכתב ברכה</u>

להני תרי צנתרי דדהבא , הבחורים המופלגים בתורה ובכל מדה נכונה, ה"ה חיים מלין נ"י, וצבי שלו' גנויער נ"י

הרואה אילנות ביומי דניסן, מברך שלא חיסר בעולמו דבר, וברא בו בריות טובות וכו' להנות בהם בנ"א.

ויל"ע היאך מברך על אילנות טובות, והלא עתה רק התחיל הפרח ואח"כ חנטה, וכל הלאה.

אכן כיון שרואה שמונח כבר אילן שלם שיהי' בעתיד בעז"ה, ויצמחו אילנות מלבלבין !

והנה החיבור שכתבו הבחורים הנ"ל היקרים והחביבים – כעין משנ"ב על דיני בא במחתרת, כתוב ומסודר בטוב טעם ודעת, ואכן כבר ניתן לראות את האילנות המלבלבין שיצאו מהם, ותזכו להמשיך ולכתוב חיבורים נפלאים, ויפוצו מעינותיכם וכו'.

המעתיק ידידה ודו"ש לכבודם של
ידידי אורה
ישראל סוקל

בס"ד

אקדמות מילין

נודה לבוראינו ונזמר לצורינו על כל החסד והטוב שמשפיע עלינו תמיד, בכל יום ובכל עת ובכל שעה, וזיכנו לישב ולהגות בתורתו הקדושה, ולחדש בה ולהעמיק בה כפי שחננו השי"ת, ועל כל זאת נודה ונזמר ונאמר לפניו "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ועל תטשינו ה' אלוקינו לנצח".

ובאנו לברר בזה החיבור, כל הלכות הבא במחתרת, אימתי מותר להרגו וכו', והוא פירוש על דברי רבינו מאור עינינו הרמב"ם זצ"ל, כצורת ודוגמת המשנה ברורה וכיו"ב. ובדרך ישועות ביארנו פשטות דברי הרמב"ם, והבאנו קיצור הפרטי דינים (ובפתחי דרך מצוין המקור לכל דין), ובכוס ישועות הארכנו ביתר הפרטים, מתוך פלפולא דאורייתא.

ופשוט דאין לסמוך כלל וכלל על הדברים, שלא נכתבו ח"ו להלכה למעשה, אלא רק לפלפולא - לתועלת הלומדים והמעיינים.

וקראנו שם החיבור "דרך ישועות", ע"פ משאחז"ל בשבת ל"א א' אמר ר"ל מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין וכו'. והלכתא דא דבא במחתרת הוא במסכתא סנהדרין בסדר נזיקין (וכדוגמת חיבורו הנודע של רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א על זרעים "דרך אמונה").

החובה והזכות עלינו להודות ולהלל למקום ברוך הוא שזיכנו לישב ולחסות בצל האילן הגדול, הישיבה הקדושה "בית מדרש עליון", בראשות רבינו ראש הישיבה הגר"י אונגרישר שליט"א ומורינו המשגיח הגה"צ ר' שמואל שולמן שליט"א, ועמם רבותינו הגאונים שליט"א, שרבות קיבלנו ומקבלים אנו מהם, ומתורתם ומימם אנו שותים, ומיראתם וחכמתם אנו מחכימים.

ובפרט נודה למו"ר הגאון ר' נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א אשר זכינו לשמוע ממנו שיעורים מתוקים ונפלאים על פרק בן סורר ומורה, אשר מכח השיעורים הנפלאים, נתעוררנו להעמיק בהם עוד ולברר וללבן אלו הסוגיות, ולהעלות על הכתב ולסדרם, עד שבס"ד באנו לכל החזיון הזה - להאי חיבורא.

ועל כן נודה להם ונברכם מקרב לב, שיזכו עוד רבות שנים ללמוד וללמד, ולגדל עוד ועוד תלמידים ת"ח ומופלגים ההולכים בדרכי ישרים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, אמן ואמן.

כמו"כ חובה עלינו לקבוע בזה הודאה וברכה להורינו שליט"א, על כל מה שגידלונו והשקיעו בנו מיום הוולדינו עד היום הזה, וכל אשר לנו מהם הכל קיבלנו, יתן השי"ת שירוו עוד נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם, אמן ואמן.

יתן השי"ת שנזכה עוד לישב ולהגות בתורה הקדושה ולחדש בה עוד ועוד, ולכתוב עוד ועוד חיבורים, מתוך נחת והרווחה, וכל טוב, עדי נזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

הכו"ח

מתוך שמחת התורה ואהבתה

פה עיר התורה בני ברק – אייר תשע"ט

חיים מלין

בלאאמו"ר הג"ר ראובן שליט"א

נכד הג"ר רפאל איסר יהודה שליט"א

נכד הגאון ר' משה ברלין שליט"א

צבי שלו' גינויער

בלאאמו"ר הג"ר יחזקאל שליט"א

ונכד הג"ר שלמה חיים שליט"א

נכד הגאון ר' מאיר ברלין שליט"א

ז. הבא במחתרת[א] בין ביום בין בלילה[ב] אין לו דמים אלא אם הרגו בעל הבית *או שאר כל האדם[ג] פטורין

דרך ישועות

הקדמה. כתיב בתורה (שמות כ״ב, א׳- ב׳) ׳כי יגנוב איש וגו׳ אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים: אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגניבתו׳. ומבואר שגנב שחתר ונכנס לבית התירה תורה להרגו וכמו שיבואר לקמן ה״ט דהוי כרודף ע״ש. ובגדר ההיתר עי׳ בכוס ישועות שם ד״ה הרודף מש״נ בזה בס״ד: **(א) במחתרת.** ששבר כותל הבית[א] או שחפר מנהרה תחת הבית[ב]: **(ב) בין ביום בין בלילה.** זוהי דעת רבינו דאין נפקותא בין יום ללילה, ודלא כהראב״ד עי׳ לקמן ה״ח: **(ג) או שאר כל האדם.** דילפינן מ׳והוכה׳- מכל מקום[ג]. ועד כאן מבאר רבינו מה דאיתא להדיא בקרא דאם במחתרת ימצא הגנב אין לו דמים, והשתא מבאר רבינו הפרטים בזה שהוא רשות בין בחול ובין בשבת וכו׳[ד]:

כוס ישועות

ז * או שאר כל האדם פטורין ורשות יש לכל להרגו וכו׳. צ״ב למה חילק רבינו זה לשניים הא הו״ל למימר דרשות יש לכל להרגו וממילא פטורין, ובחדושי מרן רי״ז הלוי זצ״ל פ״א מהל׳ רוצח כ׳ דרבינו בא לומר בזה דשני דינים נאמרו ברודף, א׳ שחל בו דין דגברא קטילא ואין לו דמים כלשון הקרא וזה חל באדם עצמו, וזהו שכ׳ רבינו דשאר כל האדם פטורין. ב׳ ועוד נאמר בזה דלהצלת הנרדף מותר לכל אדם להרגו, וזהו כוונת רבינו במש״כ ורשות יש לכל להרגו. ולכאו׳ ענין גברא קטילא הוא בגדר עונש דענשה תורה לאדם זה שיהא גברא קטילא, אמנם לפמש״כ לקמן ה״ט ד״ה ברודף דהגדר עונש בשביל ההצלה וא״כ לכאו׳ אין כאן דין גברא קטילא, אף די״ל דאחר העונש כבר י״ל מדין הצלה (וע״ש בפלוגתת רש״י והמאירי), מ״מ אינו פטור לכאו׳. ובעיקר פירוש דברי רבינו עמש״כ בס״ד בדרך ישועות סק״ג: *** ורשות יש לכל להרגו.** עמ״ש בדרך ישועות סק״ד, ונבאר קצת בס״ד הדברים: הנה מלשון רבינו משמע בפשטות דבא במחתרת הוא רק רשות ולא מצוה (לכאו׳ הנידון הוא רק לאחרים, דהוא עצמו אין חייב לקום עליו אבל מ״מ כבר קם עליו גם בו שייך הנידון. והעיר ידידנו הבה״ח ישראל מאיר שכטר נ״ו דיתכן דגם הוא עצמו יש לחשוש דאח״כ ירצה לקום עליו ואז יכול לבוא לסכ״נ). **איברא** לכאו׳ אינו מובן כיון דדיינינן ליה כרודף כמ״ש רבינו לקמן ה״ח וכדאי׳ בסהנדרין ע״ב ב׳, וברודף איכא דינא דאין מושיע לה דילפינן מינה בסנהדרין ע״ג א׳ למצוה וכמו שפי׳ התוס׳ שם (דרשות נפק״ל מבא במחתרת) א״כ הכ״נ בבא במחתרת, ובפרט שרבינו לא כתב שום רמז דהוא חידוש שלו אלא דהוה פשיטא ליה כן ומהיכא פסיקא ליה הכי. ויש שר״ל דכיון דעדיין אינו רודף דהא עדיין לא קם עליו בעה״ב, א״כ נהי דנתחדש עליו דין רודף להיתר דמו אבל המצוה לא נתחדשה, וצ״ע. ומ״מ לכאו׳ הלא הדברים מבוארים בלשון רבינו וכנ״ל. **אבל** לכאו׳ מסברא היה נראה דאין ראיה דרבינו לא הוצרך לכתוב כאן כל הל׳ רודף דזה כבר הביא בפ״א מהל׳ רוצח ובא במחתרת הוא פרט מדיני רודף, ודין זה ביאר רבינו כאן בלא תוספת ובלא גרעון.

פתחי דרך

[א] כן אמר לן הג״ר נתן קופשיץ שליט״א, הובא לקמן סק״ל, וכ״מ מדברי בעל המשנת חיים במכתבו בסוה״ס אות ב׳. ואף די״ל שאינו כגנב ממש דהרי בשבירה יכולין לגלותו ולתופסו, מ״מ י״ל דהוי ליסטים מזוין, ואין ראי׳ דהוא גזלן דאין ירא מאף א׳, דבכה״ג באמת אין דין בא במחתרת: [ב] דגם בזה מצינו לשון מחתרת בדברי חז״ל עי׳ שע״ת ריש ש״א: [ג] סנהדרין ע״ב ב׳: [ד] וע״ע בכוס ישועות מש״כ בשם הגרי״ז:

*ורשות יש לכל להרגו[ד] בין בחול בין בשבת[ה] *בכל מיתה שיכולין להמיתו[ו]

דרך ישועות

(ד) ורשות יש לכל להרגו. הרבה מרבותינו דייקו מלשון רבינו דהיתירא דבא במחתרת דמותר לכל אדם להרגו הוא רק היתר אבל אין כאן מצוה דלא תעמוד על דם רעך ועוד מצוות המבוארות בדברי רבינו פ״א מהל׳ רוצח. וי״א דבאמת הוי מצוה, ועי׳ בכוס ישועות: **(ה) בין בחול בין בשבת.** דילפינן מ׳אין לו דמים׳[ה] וכמבואר בדברי רבינו לקמן. והטעם דפיקו״נ דוחה כה״ת[ו]. וה״ה רודף בשבת דמותר להרגו[ז]: **(ו) בכל מיתה שיכולין להמיתו.** מדברי רבינו משמע דאין נפק״מ כלל באיזה מיתה ימיתוהו[ח] אבל כמה מהראשונים חולקים ע״ז[ט] וס״ל דלכתחילה בעי סייף (וכמ״ש ׳והוכה׳ דמשמע לשון סייף) ויתכן דיש להחמיר בספק דאורייתא ועי׳ בכוס ישועות. ומ״מ אם א״א לו[י] או שמסופק[יא] אם אפשר ימיתו בכל מיתה. ומ״מ זה למצוה אבל גם אם היה יכול להמיתו בסייף והמיתו במיתה אחרת אין נהרג ע״ז[יב]. ואם בשביל להרגו בסייף

דרך ישועות

וכיון דלכאו׳ מדברי רבינו אין הכרח לזה א״כ מהיכ״ת לן לחדש דין חדש שלא נזכר בדברי רבותינו הראשונים (ושו״ר ביאור זה ר״ל בהלכה למשה כאן). **ומש״כ** תוס׳ בסנהדרין ע״ג א׳ ד״ה אף רוצח ניתן להצילו בנפשו, דלא ילפינן ממחתרת דהתם רשות והכא קמ״ל דחובה להציל, כבר כתב מהר״ם בן חביב בתוספת יוהכ״פ יומא פ״ב א׳ (ד״ה מה נערה) דכוונתם דלס״ד דלא ידעינן הריבוי דאין מושיע לה ס״ד דהוי רשות אבל למסקנא דילפינן ברודף דהוא מצוה הכ״נ בא במחתרת דמהיכ״ת לן לחלק בינייהו. וכן דעת הפמ״ג בשושנת העמקים כלל כ״א דהוי מצוה, וכן דעת המנ״ח מצוה ת״ר אות ד׳. **אכן** לעומת זה הרבה מרבותינו לא פי׳ כן בדברי רבנו, ה״ה הכנה״ג בחו״מ סי׳ תכ״ה ובדינא דחיי על הסמ״ג לאוין ר״ס, מהר״ח אבועלפיא פ׳ משפטים (הובא בהלכה למשה כאן), גליא מסכת סי׳ ה׳, מזבח חדש בפתיחה, ורבותינו ראשי הישיבות זצוק״ל ויבדלחט״א אלא דהוי רשות כפשוטו, ולכן אף דבפשטות היה נראה דאין הכרח בדברי רבינו מ״מ צ״ע לדינא, ויתכן דיש מקום להחמיר בספק נפשות, ושו״ר בחו״ב סנהדרין ע״ג א׳ שכתב דלכאו׳ למסקנא הוא מצוה וכ׳ דכ״מ ברבינו יונה וכ״א להדיא בפסקי הריא״ז, וע״ש דבדברי רבינו נמי אינו דיוק וכמש״כ לעיל, וכן הי׳ נראה עיקר לו״ד רבותינו. **ומ״מ** גם בל״ז הא כבר כתב מרן החזו״א זצ״ל בגליון על חי׳ הגר״ח פ״א מהל׳ רוצח דב״נ מצווה על הריגת רודף מדין חסד (דמצווים ע״ז כדכתיב ביחזקאל ט״ז מ״ט הנה זה היה עוון סדום וכו׳ ויד עני ואביון לא החזיקה), וצ״ע: *** בכל מיתה שיכולין להמיתו.** בסנהדרין ע״ב ב׳ ת״ר והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, ופריך ל״ל מרוצח נפקא דילפי׳ ממות יומת דאפשר להמיתו בכל מיתה, ומשני דרוצח וגואה״ד שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים (ואפי׳ לר״י דס״ל שם ס״ז ב׳ דמלמדין כבר כתבו תוס׳ מ״ה ב׳ ד״ה משום דאיכא נמי עיר הנדחת). וצ״ב לפי הס״ד דא״א להמית בכל מיתה באיזה מיתה ימיתוהו דהרי לא כתיב שום מיתה לכאו׳, ורש״י ד״ה שני כתובין כתב בזה״ל ׳אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה׳, ומבואר דבס״ד יש דין מיתה ע״י הכאה, וכמ״ש והוכה. וביאר הגר״ש בלוך שליט״א כוונתו דהכאה שייכי בסייף או בסקילה ולא בשריפה או חנק. ולכאו׳ למסקנא הכ״נ דלכתחילה ליבעי הכאה כמו ברוצח דלכתחילה בעי סייף אלא דאם א״א סגי בשאר מיתות הכ״נ הכא כיון דמפורש בקרא מיתה לכתחילה ודאי בעינן קרא כדכתיב.

פתחי דרך

[ה] סנהדרין ע״ב ב׳: [ו] רש״י שם ד״ה קמ״ל: [ז] מאירי שם: [ח] אפיקי ים ח״ב סי׳ מ׳ ומרכבת המשנה ח״ב: [ט] מאירי ע״ב ב׳ ור״ן ע״ב א׳: [י] סנהדרין ע״ב ב׳: [יא] כן נראה מסברא דחשיב כא״א: [יב] פשוט, דלא גרע מיוצא ליהרג דהוי גברא קטילא (עי׳ סנהדרין פ״ה א׳ וערכין ו׳ ב׳ ותוספתא פ״ט דב״ק):

שנאמר אין לו דמים[ז].

כוס ישועות

ובמאירי ע״ב ב׳ כתב דלכתחילה ישתדל להמיתו בסייף כיון דדיינינן ליה כרודף. וביאר חכ״א שליט״א דכוונתו דגדר היתר דם רודף דכיון דמה שעושה עכשיו תביאנו לבסוף לידי מיתה מקדימין לו המיתה עכשיו, וכיון דרוצח מיתתו בסייף כדתנן בסנהדרין ע״ו ב׳ הכ״נ דין הרודף (ויל״ע קצת דאי הוי כרוצח מה בעי קרא לרבויי שאר מיתה וצ״ל דמ״מ אינו ממש כרוצח). וכ״כ הר״ן ע״ב א׳ ד״ה מתני׳ הבא במחתרת (ומש״כ שם בסתם מיתה צ״ע ונראה דנפל שם ט״ס ואין לגרוס כסתם מיתה דסתם מיתה האמורה בתורה לכו״ע הוא בחנק כדאי׳ בסנהדרין נ״ב ב׳ ע״ש נ״ג א׳). **אכן** בדברי רבינו משמע דלכתחילה סגי בשאר מיתות כמו שדייקו המרכה״מ ח״ב והאפיקי ים ח״ב סי׳ מ׳. וצ״ב מה היה הס״ד בלא הפסוק, ולכאו׳ צ״ל דס״ד דכיון דלא נתפרשה מיתה הוי סתם מיתה האמורה בתורה והוי חנק וכנ״ל. אבל למסקנא דאיתרבי כל מיתה אין לנו מקור לומר דהוי כסתם מיתה די״ל דכאן הדין דלכתחילה עבדינן כל ד׳ מיתות ולא דמי לרוצח דנתפרשה בו מיתה. **אבל** יל״ע לפמ״ש התוס׳ במכות ב׳ א׳ ד״ה כל הזוממין בשם הר״ר יוסף דבכל חייבי מיתות שבתורה נמי שרי להורגן בכל מיתה שאתה יכול להמיתן אלא דבעי בד׳ מיתות ב״ד וברוצח לא בעי, ולכאו׳ באשת איש דהמקור דהוא בחנק ילפי׳ בסנהדרין נ״ב ב׳ מסתם מיתה האמורה בתורה א״כ השתא דנתחדש דאפשר להרוג בכל ד׳ מיתות נימא דכך הוא הדין לכתחילה. **אכן** נראה דלק״מ דהתם דיש ריבוי כללי בכל התורה דאפשר להרוג בכל ד׳ מיתות ובכל התורה הוא לגוונא דדיעבד אין סיבה לומר דבאשת איש נימא דהוא לכתחילה אלא הכל דין אחד דבאי אפשר הרגינן ליה בכל ד׳ מיתות אבל כאן דיש ריבוי פרטי לכל מיתה ואין הכרח לומר דהוי חנק דהרי לא נתפרש שפיר אמרינן דלכתחילה בעי כל ד׳ מיתות. **אך** צ״ע דבסנהדרין נ״ב ב׳ פליגי תנאי במקור דסתם מיתה הוי חנק דלר׳ יאשיה כיון דהיא קלה שבמיתות ולר׳ יונתן ילפי׳ ליה מגז״ש, ולכאו׳ הא ניחא לר׳ יאשיה יי״ל דאחר דנתחדש דאפשר בכל מיתה אין הכרח לומר דלכתחילה בעי חנק אבל לר׳ יונתן דהוי ילפותא דסתם מיתה האמורה בתורה נאמר בה דין חנק א״כ הכ״נ נימא דלכתחילה בעי חנק (ועי׳ במכתב הגרח״מ שטיינברג שליט״א הנדפס בסוה״ס אות ה׳ ו׳). **ואין** לומר דכיון דכתב רבינו דילפותא מאין לו דמים, וכמשנ״ת בדרך ישועות סק״ז דלא שייך לקבוע בזה מיתה, א״כ תו אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד, זה אינו דבגמ׳ נקט קרא דומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, ואף שדרך רבינו לאתויי קרא היותר ברור אף שלא נזכר בגמ׳ (וכמ״ש הלח״מ פ״ב מהל׳ חגיגה ה״א, ופ״א מהל׳ מלכים ה״א), מ״מ בדין אסור שיהא נפ״מ בין מקור הגמ׳ למקור רבינו. **אולם** האיר השי״ת את עינינו דבאמת קו׳ מעיקרא ליתא והאמת יורה דרכו, דרבינו בפי״ד מהל׳ סנהדרין ה״ח כתב דכל חייבי מיתות ב״ד שברחו מותר להרגם בכל מיתה (ואף שהילפותא לגבי רוצח ילפי׳ לכולהו חייבי

דרך ישועות

צריך לעבור על מלאכה דאורייתא וכגון שצריך להוציא הסייף מרשות לרשות לכאורה חשיב כאי אפשר[יג]. ואם היה הסיף מוקצה (ואין התירא דצורך גופו) מותר ליטלו, ועי׳ בפתחי דרך[יד]. והנה בעלמא א״צ לדקדק להרגו בגרמא, ובשבת נראה דתלוי במחלוקת ראשונים אם הוא היתר דפיקו״נ או דאין לו דם ממש: **(ז) שנאמר אין לו דמים.** זה קאי על כל דברי רבינו דכיון דאין לו דם והו״ל כמת וממילא יש רשות להרגו ובין בחול ובין בשבת דהו״ל כמחתך בבשר המת, ובכל מיתה דדין ד׳ מיתות הוא רק בחיים[טו].

פתחי דרך

[יג] כ״נ מסברא: [יד] הכרעת הגרי״א דינר שליט״א, ועי׳ ס׳ ברכת משה למו״ר הגר״נ קופשיץ שליט״א סי׳ ט״ז דכ׳ דהוא נידון באחרונים: [טו] מעשה רוקח. ואף דבגמ׳ יליף מ׳ומת׳ כן דרך רבינו היכא דליכא נ״מ כמ״ש שם (ובלחם יהודה כ׳ דקאי רק אבין בחול ובין בשבת וצ״ע):

כוס ישועות

מיתות כמ"ש הכס"מ שם ע"ש), וא"כ לכאו' צ"ע מה הנידון הכא אי שרי להרוג בכל מיתה הא פשיטא דיכול להרוג בכל מיתה דלא גרע משאר חייבי מיתות ב"ד (ויש לדחות קצת דאולי בא במחתרת גרע), וע"כ דכל הנידון כאן הוא לכתחילה, דבלא קרא הו"א דסתם מיתה האמורה בתורה הוי חנק לכתחילה וקמ"ל קרא דלכתחילה עבדינן בכל מיתה ושפיר כתב רבינו דבא במחתרת אפשר להרגו לכתחילה בכל מיתה, והדברים נפלאים. ולפי"ז הראשונים דס"ל דבשאר חייבי מיתות באי אפשר לא עבדינן כל מיתה (וגם לדעת הר"ר יוסף רק ד' מיתות) לכאו' אם יבינו כרבינו דבס"ד היה חנק יסברו כן גם למסקנא, אך אין לזה הכרח דלא מצינו דעתם בענין זה ויתכן דס"ל כרש"י דהוי דין הכאה או כהר"ן והמאירי.

אך צ"ע דבגמ' פריך ל"ל קרא נילף מרוצח וגואה"ד, וצ"ע דשם הוא הדין הכללי דבאי אפשר הרגינן בכל מיתה אבל כאן בעינן למילף דאפילו לכתחילה. ובדוחק צ"ל דאה"נ דבעי לכתחילה איזה מיתה ורבינו לא פירש דכבר כתב המגדל עוז פי"א מהל' גירושין הכ"ד דרבינו קרא ספרו משנה תורה לפי שלשונו כלשון הגמ' ומה שנפרש בגמ' נפרש בלשונו.

אבל לכאו' ז"א דכאן הוא דין עיקרי מאוד מה הדין לכתחילה, ולשון רבינו ודאי מורה דאפשר להרוג לכתחילה בכל מיתה, וז"ב. וא"כ הדר קושיא לדוכתה דבגמ' מדמי לרוצח וגואה"ד ושם הוא אי אפשר (ולולי דמסתפינן הו"א דלרבינו היה גירסא אחרת בגמ' דבאמת קשה טובא דבגמ' קאמר דא"א למילף מרוצח משום דהוו שני כתובין ואילו בדברי רבינו מבואר דילפינן באמת מרוצח לעולם דאפשר להרוג בכל מיתה, וצ"ע).

ויתכן לומר דרבינו ס"ל דכל בא במחתרת חשיב כאי אפשר דברוצח אם יברח יברח, אבל הכא אם לא יצליח להרגו הרי יהרג הוא עצמו ולכן צריך להרגו במיתה הקלה עבורו לעשות, ולעשות מיתה אחרת חשיב כאי אפשר, וכעי"ז אמר (זקני) הגאון ר' מאיר ברלין שליט"א. ויש להוסיף דאם יקבע דין דלכתחילה צריך סייף לכה"פ יהיו פעמים שלא יהיה אפשר באמת ויטעה לומר דאפשר ונתת דבריך לשיעורין, וכמ"ש כעי"ז מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז' אות א' ד"ה וכעי"ז מבואר, בביאור השיטה דחולה שיש בו סכנה מותר לעשות לו כל מה שעושין לו בחול אפי' מה שאין בזה צורך דפיקו"נ, דאם יבואו לדקדק בזה יש פעמים דיטעו ויבואו לידי פיקו"נ וכ"ז בכלל היתירא דפקו"נ, ע"ש.

ולפי"ז נפק"ל נ"מ גדולה להלכה דהנה בפשוטו לדינא היה צריך לחשוש דבעי סייף כדברי הר"ן והמאירי (דהרי גם לרש"י עכ"פ סייף נמי בכלל הכאה, וכנ"ל בתחילת הדיבור). אבל למש"נ דדעת רבינו דחשיב כאי אפשר א"כ נמצא בדעת רבינו דיש בזה חשש פיקו"נ וא"כ לכאו' איבעיא לן למיחש לדעתו דאפי' ספק ספיקא דפקו"נ דוחה כה"ת כדאי' בשו"ע או"ח סי' שכ"ט ס"ג (ועי' בסי' שכ"ח ס"ב דמי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת והזריז ה"ז משובח והשואל הרי זה שופך דמים), וצ"ע לדינא. [ואי לא נימא הכי ונימא דחיישינן להר"ן יל"ד בשבת לפמ"ש בדרך ישועות סק"ו דלהר"ן גם בשבת מותר ליטול הסכין, מאי ניעביד השתא בספיקא ואולי תלוי אם ספיקא דאורייתא לחומרא מדאו' (עי' ש"ש ש"א פ"א) דאז י"ל דכמו דלהר"ן אמרי' דקיום מצוה דאו' דחי איסור מוקצה הכ"נ אמרי' דהדין דאו' לחוש לספק ידחה דין מוקצה (ומיהו יתכן דמ"מ ספק קיל), אבל א"ה רק מדרבנן י"ל דאין לעבור על דרבנן בידיים כדי לקיים דרבנן, בפרט מוקצה דחמיר טפי משאר דרבנן, עי' תו"י ביצה ג' ב' דכ' דאיסור מוקצה הוי כעין דאורייתא וספיקו לחומרא. ומיהו י"ל דדרבנן שעיקרו מטעם דאורייתא חמיר טפי (כן העיר הבה"ח ישי ברדפיס נ"י)].

ועיין חוק נתן בערכין דף י"ב דבפרט במצוה לא אמרינן ספק דאורייתא לחומרא, (כגון במצוה דאב למול את בנו, דאינו לעיכובא כדאיתא בקידושין כ"ט א', ובאם למול את בנה דנו האחרונים אם הוי ספק דאורייתא לחומרא). ולפי"ז הכא א"צ לחשוש לשיטת הר"ן והמאירי מטעם ספק דאו' לחומרא (העיר הגר"ש בלוד שליט"א). ויש לדון קצת דהחו"נ כתב זה בדעת רבינו, והוא ס"ל בפ"י מהל' טומאת אוכלין הי"ז דספק דאו' לחומרא רק מד"ס, ובזה י"ל דבפרט שאינו לעיכובא

ח. ואחד הבא במחתרת[ח] או גנב שנמצא *בתוך גגו של אדם או בתוך חצרו או בתוך קרפיפו[ט] [*]

[*] **השגת הראב״ד. ואחד הבא במחתרת או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם או בתוך חצרו או בתוך קרפיפו בין ביום בין בלילה.** א״א איני נמנע מלכתוב את דעתי שנ״ל אף על פי שדרשו חכמים אם זרחה השמש עליו דרך משל אם ברור לך הדבר כשמש שלא בא על עסקי נפשות וכו׳ אעפ״כ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ביום איננו רשאי להרגו שאין גנב בא ביום אלא להשמטה שומט וכורח מיד ואינו מתעכב לגנוב ממון גדול ולעמוד על בעליו להרגו אלא גנב בלילה מפני שגנב לילה יודע שבעל הבית בביתו או בא להרוג או ליהרג אבל גנב יום אין בעל הבית מצוי בביתו ושמוטה בעלמא הוא וחיי ראשי כל מבין די לו בזה.

דרך ישועות

(ח) ואחד הבא במחתרת כו׳. זהו דעת רבינו דפסק כברייתא חדא בסנהדרין ע״ב ב׳ דמרבי גגו וחצרו, והא דנקט מחתרת משום דרוב גנבים וכו׳ וכמו שסיים רבינו. אבל כמה ראשונים חולקין ע״ז[טז] וס״ל דבלא התראה אין להרוג בגגו וחצרו דדוקא במחתרת דאיכא בודאי חזקה דבא על דעת להרוג מדטרח כולי האי, אבל בגגו וחצירו אין הכרח שבא על דעת להרוג ולכן אסור להרגו כל זמן שלא התרו בו דמוכח דבא ע״ד להרוג[יז]. וכתב הב״ח דיש להחמיר דבלא התראה אין להרוג[יח]. ולאותם הדעות דבגגו וחצרו בעי התראה נסתפק הרמ״ה שם אם דווקא בלא דרך גניבה אבל בדרך גניבה לא בעי התראה או דגם בדך גניבה בעי התראה, וברש״י ובמאירי משמע דגם בדרך גניבה בעי התראה, ויש להחמיר.

כוס ישועות

לא גזרו. אבל לדעת הר״ן בקידושין ל״ט א׳ וסייעתו דהוא מה״ת, אי״ז מוכרח, ועיין. אך עכ״פ יש לחשוש לדברי רבינו מטעם שכתבנו לעיל דהוא ספק פיקו״נ. **ולפי״ז** נראה ג״כ בענין להרוג בגרמא בשבת שכתבנו בזה בדרך ישועות סק״ו דהוי מחלוקת ראשונים אם הוא מטעם פיקו״נ או דהותר דמו, דבפשטות יש להחמיר דלהרוג בגרמא, אבל לפמשנ״ת בדעת רבינו דאסור לדקדק בענין המיתה א״כ הכ״נ יש לומר באופן מעשה המיתה ויש לחוש לזה בספק נפשות וכנ״ל: **ח * בתוך גגו.** בסנהדרין ע״ב ב׳ תנו רבנן מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת״ל אם ימצא הגנב מכל מקום, א״כ מה ת״ל מחתרת מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת, תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת״ל ימצא הגנב מכל מקום, א״כ מה ת״ל מחתרת מחתרתו זו היא התראתו. ופירש״י דבמחתרת כיון שטרח וחתר ודאי שבא או להרוג או ליהרג משא״כ בגגו וחצירו שמצא הדלת פתוח ונכנס אין ראיה שבא על דעת להרוג אלא לנסות את מזלו (וכדמצינו בסוכה כ״ו א׳ פרצה קוראה לגנב. טור). ולכן במחתרת לא בעי התראה כמו שכ׳ רבינו לקמן ה״ט דרודף א״צ התראה משא״כ גגו וחצירו אין הכרח דבא על דעת להרוג וכנ״ל. **והנה** בפשטות חלוקות הברייתות זו מזו דלברייתא קמא שרי להרוג בכל גוונא בלא התראה ולברייתא בתרא רק במחתרת ורבינו פסק כברייתא קמא (וילי״ע מנא ליה). עוד כתב המג״מ דיתכן דברייתא בתרא נמי ס״ל דגגו וחצירו לא בעי התראה רק דס״ל שזה נתחדש בקרא דמחתרת ומזה ילפי׳ לכולהו (דבמחתרת מ״מ שייך יותר הסברא דלא בעי התראה ולהכי נקט מחתרת דכולם דינם כמחתרת דלא בעי התראה. ולברייתא קמא צ״ל דהוא סברא דרודף לא בעי התראה ולא ילפי׳ מהכא), אבל לכו״ע תמיד א״צ התראה. **ושיטת** התוס׳ ע״ב א׳ ד״ה אפילו נטל שכתבו דלרב שהבא במחתרת ונטל כלים בדמים קנהו הא דאיתא בפ׳ מרובה שהגונב מן הגנב פטור מן הכפל קודם יאוש דלא קנאו איירי בגגו וחצירו דלא בעי התראה כדלקמן, משמע דס״ל

פתחי דרך

[**טז**] תוס׳ ע״ב א׳ ד״ה נטל ומאירי ע״ב ב׳, וכ״כ הטור חו״מ סי׳ תכ״ה בדעת הראב״ד: [**יז**] רש״י ע״ב ב׳ ד״ה זו היא התראתו: [**יח**] חו״מ סי׳ תכ״ה:

*בין ביום בין בלילה(י), ולמה נאמר במחתרת לפי שדרך רוב הגנבים

כוס ישועות

דלברייתא בתרא גגו וחצירו בעי התראה ובל״ז לא הוי בא במחתרת, ונראה ג״כ שכן היא ההלכה, ונראה שהם סוברים כדמשמע במאירי שברייתא קמא נמי ס״ל דבגגו וחצרו בעי התראה ובמחתרת לא בעי התראה אלא דלמה לי קרא סברא הוא דרודף א״צ התראה ושיש חילוק בין מחתרת שהוא ודאי לבין גגו וחצרו שאין הכרח. **ובטור** סי׳ תכ״ה כתב דענין גגו וחצירו תליא בפלוגתת רבינו והראב״ד לגבי בא במחתרת ביום דלרבינו דמותר להרוג ביום הכ״נ בגגו וחצירו ולהראב״ד דס״ל דביום דאינו מוכרח דבא להרוג אסור להרגו הכ״נ. והדברים מופלאים דה״ז ברור דאם הגנב ודאי שלא בא ע״ד להרוג ודאי דאסור להרגו כמבו׳ בגמ׳ ובדברי רבינו לקמן ה״ט, ולא זו בלבד אלא גם אם אין לנו שום סיבה לומר שבא על דעת להרוג אמאי נפיק ליה מחזקת כשרותו וכל ישראל מי נחשדו (מכות ה׳ ב׳), וע״כ סברת רבינו דביום כן אמרי׳ דבא ע״ד להרוג א״כ מה ענין גגו וחצרו לזה, ולכאו׳ מבואר דס״ל להטור דביום גגו וחצרו שוין דבתרויהו הוי ספק אם בא ע״ד להרוג, והכרעת רבינו דמספק קטלינן ליה וא״כ הכ״נ בגגו וחצרו קטלינן ליה מספק, אבל לדעת הראב״ד דלא הרגינן מספק הכ״נ גגו וחצרו. **אולם** בב״ח משמע דסברת רבינו לא מטעם דמספיקא שרי אלא דס״ל דהוי ודאי בכה״ג, וצ״ע. ועי׳ לקמן ה״י ד״ה שודאי. **והנה** בפלוגתת רבינו והראב״ד האם ביום שרי להרגו או לא נתבאר במגיד משנה דהנה בקרא כתיב אם זרחה השמש עליו דמים לו, ופשוטו של מקרא כהראב״ד דביום אם זרחה השמש עליו אסור להרגו, אולם בגמ׳ סנהדרין ע״ב א׳ דרשו וכי השמש עליו בלבד זרחה וכו׳ אלא אם ברור לך הדבר כשמש וכו׳ ומייתי לה רבינו לקמן ה״ט, ולפי״ז לכאו׳ אין מקור לפטור ביום. וזוהי סברת רבינו, אולם הראב״ד סובר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ונהי דמדיוקא דעליו דרשינן למיתה אחריתי מ״מ פשטא דקרא כדקאי קאי דביום אסור להרגו. וכתב המג״מ דדברי רבינו עיקר שכן היא פשטא דברייתא באמת ע״ש. אולם שוב כתב דמצא בר״ח על התורה דפי׳ הקרא דאם זרחה השמש עליו כהראב״ד וכ׳ וצ״ע (דהר״ח דבריו דברי קבלה, וכדכתב הרא״ש שבועות פ״ו סי׳ כ״ט, ועי׳ ש״ך יו״ד סי׳ קצ״א סק״ג שכתב שכל דבריו דברי קבלה), אבל הק׳ ע״ז ממכילתא פ׳ משפטים פי״ג ׳אם זרחה השמש עליו. [ר׳ ישמעאל אומר] וכי השמש עליו בלבד זרחה, והלא על כל העולם כלו זרחה, אלא מה שמש שלום בעולם, אף זה אם ידוע הוא שבשלום עמו והרגו, הרי זה חייב וכו׳, רבי ישמעאל אומר, אתה אומר לכך בא [או לא בא אלא] לחלק בין יום ללילה, לומר, אם הרגו ביום חייב, ובלילה יהא פטור,

דרך ישועות

ודע דדעת רש״י דאי בעי התראה בעי שיתיר עצמו למיתה דהיינו שיאמר על מנת כן אני עושה ובמאירי פליג ע״ז דזה רק דין במיתת ב״ד: **(ט) או בתוך קרפיפו.** היינו היקף גדול מחוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר[יט], דבעה״ב מצוי שם משא״כ בדיר וסהר להלן הי״ב: **(י) בין ביום בין בלילה.** זוהי דעת רבינו דהא דכתיב בקרא אם זרחה השמש עליו דמים לו היינו כדלקמן ה״י אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך וכו׳ ע״ש, אבל הראב״ד וכמה ראשונים[כ] כתבו דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וביום אסור להרגו כיון דלא בא על דעת להרוג עיי״ש, ובראב״ד מבואר הטעם דביום בעה״ב מצוי בביתו ואין חושש שיבוא פתאום דלוקח קצת ממון ובורח ואין ראיה דבא להרוג משא״כ בלילה (דהרבה בנ״א מתעוררים בשומעם רעש). והרמב״ן כתב[כא] הטעם

פתחי דרך

[יט] רש״י עירובין י״ח א׳ ד״ה לגינה: [כ] רבינו חננאל עה״ת הובא במג״מ וכ״כ האבן העזרא שמות כ״ב א׳ והרשב״ם שמות כ״ב ב׳: [כא] שמות כ״ב ב׳. וכ״כ הסמ״ע חו״מ סי׳ תכ״ה סק״ו:

לבוא במחתרת בלילה.

דרך ישועות

דביום פוחד מבנ״א ומ״מ אין כ״כ נפ״מ דגם בגוונא דבעה״ב מצוי בביתו בין ביום ובין בלילה מ״מ הגנב אינו יודע מזה וביום לא בא על דעת להרוג, וכמו בדיר וסהר דאסור להרגו אף בגוונא שבעה״ב מצוי שם כיון דרוב בעה״ב אינם מצויים שם כמ״ש רבינו לקמן הי״ב. ולדינא כתב הב״ח דיש להחמיר (דהוי ספק נפשות)[כב]:

כוס ישועות

תלמוד לומר ולנערה לא תעשה דבר וכי מה למדנו לרוצח מעתה, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד, מה להלן לא חלק בו בין יום ללילה **אף כאן לא תחלוק בו בין יום ללילה**, מה כאן אם קדמו והרגו פטור, אף להלן אם קדמה והרגתו פטורה, ומה להלן היו לה מושיעין הימנו והרגתו חייבת, אף כאן היו לו מושיעין הימנו והרגו חייב׳. וסיים ׳והיא מכוונת כדברי רבינו ז״ל׳. ובפשוטו כוונתו להכריע כרבינו מכח המכילתא (והסכים עמנו מורינו הגר״י אדלשטיין שליט״א). ועי׳ חזו״א או״ח סי׳ י״ג סק״א שכ׳ דהירושלמי לא היה מצוי בידי הראשונים ז״ל מפני העניות ושאר סיבות, ומכח זה הכריע כהירושלמי דלא כהראשונים (וע״ע שו״ת הרשב״א המיוחסות סי׳ צ״ו שכ׳ בזה״ל ׳כבר ידעת שרבו השבושים בנוסחאות שבירושלמי. והסבה הגדולה, למיעוט השגחת הלומדים בו, ואין עומדין עליו רק אחד בדור׳), ואף שהראב״ד גופיה הביא סוף המכילתא לקמן הי״א לגבי היו לו מושיעין כמו שהעיר באבן האזל ה״ז, וכנראה היו לו רק איזה חלקים מהמכילתא (ואף שר״ח כל דבריו דברי קבלה מ״מ כבר כ׳ החזו״א באגרותיו דאדרבה כיון שהקבלה היא עיקר ההוראה אנו סומכין על קבלתינו דברי חכמי הגמ׳ לעיקר ונגד קבלת ר״ח). ולפי״ז נמצא לכאו׳ הכרעה דאין נפקותא בין יום ללילה דבתרויהו מותר להרגו, וצ״ע משמ״כ הב״ח סי׳ תכ״ה דיש להחמיר כהראב״ד, אולם באמת כ״ז קושיא אלימתא לדעת הראב״ד גופא, אבל למש״כ הטור בדעתו דהנידון כאן הוא אותו נידון דגגו וחצירו א״כ א״א להקשות מדברי המכילתא, דה״ז פלוגתת ברייתות ופסק הראב״ד כברייתא חדא, דיש חילוק בין גגו וחצרו למחתרת. ואם כי הראב״ד גופיה לא ס״ל כן מ״מ אנו צריכין לחוש לשיטת הטור שהרחיב שיטתו. ולפי״ז שרירין וקיימין דברי הב״ח דשפיר יש לחוש לדברי הראב״ד בספק נפשות (ביום ובגגו). ועפי״ז כתבנו בדרך ישועות ס״ק י׳ להחמיר: *** בין ביום ובין בלילה.** עי׳ בדרך ישועות ס״ק י׳ מה שכתבנו בדעת הראב״ד דביום אסור, ונתבאר שם שני טעמים, טעם הראב״ד דאין בעה״ב מצוי בביתו ביום, וטעם הרמב״ן והמאירי דירא מבנ״א. והנה הן אמת דהראב״ד יליף ליה מקרא, אך כפה״נ במגדל עוז הילפותא היא אחרי הסברא, ולכן רבינו דלא סבר לה להאי סברא לא ס״ל להך דינא, ולפי״ז נראה דסברת הראב״ד הוא גדר בפסוק, ואין לנו סיבה להפוך הפס׳ לגזיה״כ היכא דמתפרש לן בפשיטות ע״פ המציאות, וכמבו׳ בתוראש״ש ב״מ צ׳ א׳. וא״כ נראה דגדר יום הכל תלוי במציאות, ובמקום שהבעה״ב מצויין בבתיהם ביום, אה״נ דיהא הדין איפכא, דביום יהא מותר ובלילה יהא אסור. ובפועלים הגדר (לכה״פ בזמן הגמ׳) מנץ עד צאה״כ כמבו׳ בתוס׳ ב״מ פ״ג ב׳. וכלל גדול אמרו לנו חז״ל דביש לו שלום עמך אסור להרגו, ואם אין לו שלו׳ עמך מותר להרגו, והכל לפי הענין וכמבו׳ בגמ׳ ובתוספתא. ולדעת הרמב״ן ג״כ תלוי במציאות מתי פוחד מבנ״א, עכ״פ זה מבואר במאירי (בדעת הרמב״ן לכה״פ) דאין נפק״מ אי איכא קרא או ליכא קרא, ובזה יישב הטענה אמאי יליף הגמ׳ מקרא דאם זרחה השמש יש לו שלום עמך, ולא יליף יום. דאה״נ דלא צריך לזה קרא, ולהכי בגמ׳ לא יליף הא אלא יליף ענין דיש לו שלום עמך:

פתחי דרך

[כב] עי׳ בכוס ישועות מה שנתבאר בזה בס״ד:

ט. ומפני מה התירה תורה דמו של גנב אף על פי שבא על עסקי ממון לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו יהרגנו ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנוב *כרודף אחר חברו להרגו[יא],

דרך ישועות

(יא) כרודף אחר חברו להרגו. עיין פ״א מהל׳ רוצח משי״כ רבינו בדיני רודף, ומבואר שם בה״ז דהיכא דיכול צריך להציל באחד מאיבריו, ובפשטות ה״ה כאן[כג], אמנם יש שכתבו דבלילה חשיב כאינו יכול להצילו באחד מאיבריו לפי שאינו יכול לדקדק כ״כ[כד]. **ומיהו** י״א דליכא כלל דין יכול להציל בבא במחתרת כיון דהוי ודאי טפי מרודף משא״כ רודף י״ל דגזים ולא עביד[כה]. **יש** אומרים דדינא דיכול להציל באחד מאיבריו הוא רק לאחרים ולא לנרדף עצמו דטריד וה״ה כאן בפשטות[כו]. **ואם** עבר והרגו כתב רבינו שם הי״ג דחייב מיתה בידי שמים ואין ב״ד ממיתין אותו. והראב״ד[כז] והטור[כח] תמהו עליו. **והנה** ברודף ברשות מבואר בגמ׳[כט] דמותר לנרדף להציל עצמו, אולם נראה דבא במחתרת אף לשיטות דהוי רק רשות להרגו[ל] ולא מצוה, מ״מ לא חשיב בעה״ב כרודף ברשות כיון דהגנב פושע ואסור לגנב להרוג את בעה״ב. **אם** בעה״ב

כוס ישועות

ט * כרודף אחר חבירו להרגו. עי׳ בדרך ישועות סקי״א מה שכתבנו בענין יכול להציל בא׳ מאיבריו, **הנה** מקור דין זה הוא בסנהדרין ע״ד א׳ ר׳ יונתן בן שאול אומר רודף שהיה יכול להציל בא׳ מאיבריו ולא הציל נהרג עליו, ויליף ליה בגמ׳ מקרא דכתיב וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה דמשלמין דמי וולדות והא במצות שבמיתה הכתוב מדבר ואמאי חייבין דמי וולדות הא קלבד״מ, וע״כ איירי בגוונא דיכול להציל בא׳ מאיבריו דליכא חיוב מיתה (וצ״ע אמאי לא מוקים בטריפה, וצ״ל דדוחק הוא). **וצ״ע** אמאי בעי ליה קרא הא כל גדר רודף הוא המסכן חיי חבירו שלא כדין והותר להרגו מפני פיקו״נ דהאיד, ול״ש לומר מאי חזית דדמא דהאי סומק טפי מהאי (כדאי׳ בסנהדרין ע״ד א׳) דאה״נ דסומק כיון דהוא עושה שלא כדין. ועכ״פ כל זמן דאפשר לקיים שניהם לכאו׳ פשוט דבעי למיעבד הכי. **וצ״ל** דס״ד דגדר רודף הוא דהטילה עליו תורה עונש על כך שמסכן חיי חבירו ולהכי גם בגוונא דאפשר להציל בא׳ מאיבריו לא אכפת לן דסו״ס זהו עונשו דרודף, וזהו סברת רבנן דפליגי אריב״ש, וס״ל דאינו נהרג. וריב״ש לכאו׳ פליג אהא וס״ל דהוא רק היתר דפיקו״נ, וכר׳ ישמעאל ביומא פ״ה א׳ דיליף מבא במחתרת לכל התורה (ובזה יש ליישב הא דאיתא בסנהדרין ע״ג א׳ לגבי רודף וכי עונשין מן הדין וכבר נתקשה בנוב״י מהדו״ת חו״מ סי׳ ס׳ ע״ש שכתב דתלוי במח׳ אי רודף צריך התראה אי הוי עונש או הצלה, ולפמש״נ תלוי בפלוגתת תנאי, וכן בדף ע״ד א׳ פריך ארשב״י וכי עונשין מן הדין, וא״ש כנ״ל דרשב״י בכלל רבנן. ומיהו בירו׳ סוף פ׳ בן סורר מייתי דרשב״י ולא פריך עלה וכי עונשין מן הדין וי״ל דלא ס״ל בזה מחלוקת אלא דבר מוסכם הוא דאי יכול להצילו בא׳ מאיבריו נהרג עליו והגדר הוי רק הצלה, וכמו שהביא הירו׳ שם ה״ח דברי ר׳ ישמעאל ביומא בלא חולק. ומיהו צ״ע ביומא פ״ה ב׳ דקאמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דיליף מוחי בהם, ופירכא דר׳ ישמעאל דקאמר דבא במחתרת הוא ספק נפשות דזה אינו אלא הוי ודאי נפשות ולכאו׳ הול״ל טפי דלרבנן דריב״ש אינו

פתחי דרך

[כג] חוות יאיר סי׳ ל״א: [כד] חמרא וחיי בסנהדרין בשם רבינו יונה: [כה] שו״ת שבות יעקב ח״ג סי׳ קפ״ז: [כו] משנה למלך פ״ח מהל׳ חובל ומזיק ה״י ע״פ הרא״ם פ׳ וישלח: [כז] פ״ט מהל׳ מלכים ה״ד: [כח] חו״מ סי׳ תכ״ה: [כט] סנהדרין פ״ב א׳: [ל] הובא לעיל סק״ד, אבל אי הוי מצוה אסור לו להרגו כמו שאסור לחייב מיתות ב״ד להרוג שליח ב״ד, וכמו שחילק במל״מ פ״א מהל׳ רוצח הט״ו (והובא במנ״ח מצוה ת״ר ס״ק ה׳). ומיהו זה רק היתר לנרדף ולא לרודף כמבו׳ שם ובטור סי׳ תכ״ה, והכא פשיטא (ולכאו׳ הוא נ״מ גם בגואה״ד

ולפיכך יהרג בין שהיה גדול בין שהיה קטן[יב]

כוס ישועות

ענין כלל לפיקו״נ אלא הוי עונש, ומהית״י לן בעלמא דפיקו״נ דחי שבת. אך י״ל דר״ל לדידן נמי דקיי״ל כריב״ש מ״מ אית ליה פירכא למילתא דר׳ ישמעאל. **ומ״מ** לדינא ודאי קיי״ל כריב״ש כמבו׳ בסנהדרין מ״ט א׳ במעשה דאבנר שהרג לעשאל דהרגו יואב מדין רוצח ואף דעשאל רדף אחר אבנר מ״מ יכול הי׳ להצילו בא׳ מאיבריו ולהכי נהרג, כן הוכיח הרא״ש בסנהדרין פ״ח סי׳ ב׳, וכ״פ רבינו בפ״א מהל׳ רוצח ה״ז. אולם בהי״ג כתב דחייב מיתה לשמים אבל אין ב״ד ממיתין אותו וצ״ב, וכן תמה הטור בסי׳ תכ״ה וז״ל ואיני יודע כיון שחייב מיתה אמאי אין ב״ד ממיתין אותו, אולם לכאו׳ יש מקום לומר בדעת רבינו דס״ל דכמו דאשכחן לענין גואל הדם דתנן במכות י״א ב׳ דיש רשות לגואה״ד להרוג הרוצח בשגגה וכל אדם אין חייבין עליו (כן גירסת רבינו בפ״ה מהל׳ רוצח הי״א), וביאר בחידושי מרן רי״ז הלוי בהל׳ רוצח דכיון דהותר דמו לגואל הדם והיינו שחייו פחותי ערך מאדם אחר, על כן כל אדם נהי דאיכא ליה איסור רציחה להרגו מ״מ חיוב מיתה ע״ז ליכא (וכמו בטריפה דאסור להרגו אבל מ״מ חייו פחותי ערך מאחרים), ולפי״ז יתכן דהכ״נ הכא כיון דהותר דמו בגוונא דאין יכול להצילו בא׳ מאיבריו הרי כבר חייו פחותי ערך וחיוב מיתה בב״ד ע״ז ליכא. ודעת הטור צ״ל דמ״מ עכשיו אין היתר לשום אדם להרגו ולא חשיב הותר דמו (והראב״ד פ״ט מהל׳ מלכים ה״ד הק׳ ע״ד רבינו מעובדא דעשאל דחזינן דהיה חייב מיתה, ובמנ״ח מצוה ת״ר אות ז׳ כתב דהוא מדין מלך, ובב״ח סי׳ תכ״ה כתב דלגואה״ד מ״מ מותר להרגו, וזה כוונת הגמ׳ נהרג עליו, וכן מבואר במאירי סנהדרין מ״ט א׳, ובפשטות הכוונה כמ״ש הכס״מ דהכוונה בידי שמים). ועיין עוד בספר שמחת הרגל סי׳ י״ז מה שכתב בדעת רבינו. **אולם** נראה דודאי עיקר גדר רודף ובא במחתרת הוא הצלה וכמו שמבואר בגמ׳ סנהדרין ע״ב ב׳ אמרה תורה **הצל** דמו של זה בדמו של זה, וכן ממשמעות הגמ׳ ביומא פ״ה א׳ וכנ״ל, ומש״כ בסנהדרין ע״ג א׳ לגבי רודף דאין עונשין מן הדין וכמו שהק׳ הנוב״י

דרך ישועות

טריפה, או גוסס בידי אדם שדינו כטריפה[לא], יתכן דאסור להצילו ולו עצמו יתכן דשרי וצ״ע[לב]. **אקדח** או רובה לא הוי גרמא[לג], ואף אי הוי גרמא כבר הכריעו האחרונים דמותר להרוג רודף בגרמא[לד], והכ״נ בפשטות. **בן** נח הרודף אחר ישראל מבואר בגמ׳ דמותר להרגו[לה], וברודף אחר ב״נ י״א דמותר להרגו[לו]. וההיתר הוא בין לישראל ובין לב״נ. ולפי״ז ב״נ שבא במחתרת הכ״נ דמותר להרגו לכאו׳, וי״א[לז] דרק אם הוחזק שני פעמים[לח] לפני כן לבוא במחתרת ולרצוח. ואם בא ב״נ על ב״נ או ישראל על ב״נ צ״ע אם נתחדש לו ההיתר דע״ש סופו. אבל לבעה״ב עצמו שרי להרגו[לט]. אך ברודף גמור כגון ישראל וישראל ודאי מותר לב״נ להרגו[מ]. **(יב) בין שהיה קטן**. דהרי קטן בר עונשין הוא בעצם אלא דרחמנא חס עליה[מא] וכאן לא חס. **ולעניו** רודף בשוגג או באונס עי׳ בכוס

פתחי דרך

אם מותר לנרדף להרגו למאי דקיי״ל בדברי רבינו פ״ה מה׳ רוצח ה״י דהוא רשות, ועי׳ בחי׳ מרן רי״ז הלוי שם פ״ה מהל׳ רוצח: **[לא]** כנפסק בדברי רבינו פ״ד מהל׳ רוצח ה״ח כרבנן סנהדרין ע״ח א׳: **[לב]** מנ״ח מצוה ת״ר אות א׳ וה׳: **[לג]** כן כתב לן הגר״א שלזינגר שליט״א, עי׳ במכתבו בסוה״ס אות ב׳: **[לד]** שו״ת אחיעזר ח״א סי׳ י״ט ואור שמח פ״א מהל׳ רוצח ה״ז, דלא כהמנ״ח מצוה ת״ר אות א׳ שנסתפק בזה. והוכיח האו״ש ממוסר דמותר להרגו כמבו׳ בב״ק קי״ז א׳ והוא מטעם רודף כמ״ש בהגה״מ כאן, אף דהוי רק גרמי דפטור ברציחה כמבו׳ בר״ן סנהדרין ע״ז ב׳, אך יש לדחות לפמ״ש בס׳ קב ונקי דדינא דמוסר הוא דין מחודש ומתקנ״ח (דבעלמא בעי בשעת רדיפה ע״ש), א״כ הכ״נ י״ל לענין גרמא וא״ש קו׳ המנ״ח מצוה רל״ו אות ו׳ אמאי ליכא קלב״מ ברודף, ובאמת זה מפו׳ בחינוך שם דהוי תקנ״ח: **[לה]** סנהדרין נ״ז א׳: **[לו]** חי׳ רבינו הגר״ח הלוי פ״א מהל׳ רוצח ה״ז, וכ״כ בגליונות החזו״א שם ע״ש, אלא שכ׳ דמהגמ׳ אין ראיה: **[לז]** מהרש״א

בין זכר בין נקבה[יג].

דרך ישועות

באונס עי׳ בכוס ישועות. ואף דאינו בר קבלת התראה מ״מ רודף א״צ התראה[מב] רק לכתחילה מתרין בו שישראל הוא ובן ברית הוא[מג], פי׳ דמומר מורידין ולא מעלין[מד], כדי שימנע מעבירה[מה]. **והיינו** דוקא מומר להכעיס אבל מומר לתיאבון חייבין להצילו[מו] והורגין את הרודף והבא במחתרת לביתו. אמנם הנרדף עצמו י״א דא״צ להתרות בו כלל[מז]. **(יג) בין זכר בין נקבה.** דקיי״ל השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה[מח] בין ב״נ ובין עבד וכנ״ל סקי״א:

כוס ישועות

מהדו״ת חו״מ סו״ס ס׳, מובן לפמ״ש המדות אהרן דטעמא דאין עונשין מן הדין דחיישינן שמא יש פירכא (כיון דלדרוש ק״ו אי״ז סברא אלא מדה היא בתורה), א״כ הכ״נ כמו שכתב כבר בהגהת בן המחבר לנוב״י שם (ולמהרש״א סנהדרין ס״ד ב׳ דפי׳ דדלמא לא סגי ליה בהאי עונש צ״ע). **והא** דס״ד דא״צ להציל באחד מאיבריו היינו לא משום עונש אלא דעכ״פ הותר דמו בשביל הצלת הנרדף, והרי א״צ להרגו לכתחילה בגרמא וכמ״ש הגר״א גנחובסקי זצ״ל, ועיין בתוספתא ב״ק פ״ט הט״ז דאם נתהפך הנרדף וחבל ברודף או אחרים שחבלו בו פטורין, ויליף ליה מקרא דלא תקחו כופר לנפש רוצח (פי׳ בשביל נפש רוצח), וצ״ב דהיתירא להרוג הרודף ילפינן ליה כבר בסנהדרין ע״ג א׳ מהיקישא דנערה המאורסה וא״כ מה צריך לזה קרא, ומשמע דאף שלא לצורך ההצלה מ״מ הותר לחבול בו כיון דהותר דמו וגברא קטילא חשבינן ליה, וכמבואר בערכין ו׳ ב׳ דהיוצא ליהרג וחבלו בו אחרים פטורין, ולהכי ס״ד דכיון דהותר דמו לצורך הצלת הנרדף א״צ להציל בא׳ מאיבריו, קמ״ל קרא דלכתחילה צריך לדקדק שלא להמיתו אבל עכ״פ בדיעבד ס״ל לרבינו דאינו חייב מיתת ב״ד דסו״ס הותר דמו בעצם, וכנ״ל. **ועיין** במאירי ע״ב ב׳ שלכתחילה צריך להרוג בסייף כיון דהוי כרודף, והבאנו לעיל ה״ז בכוס ישועות ד״ה בכל מיתה דהביאור דכדי להרוג אדם שלא עבר עבירה צריך להחשיב על שם סופו דהוי כרוצח, ונראה דזה הגדר דבשביל להציל הנרדף עשאתו תורה כרוצח (וי״ל דזה הפי׳ ע״ש סופו, אך א״כ רודף נמי), ונמצא דהגדר העונש בשביל פיקו״נ בשביל הצל דמו של זה בדמו של זה ושפיר יליף מיניה פיקו״נ לכל התורה, וא״ש לישנא דאין עונשין מן הדין דבאמת הוי עונש, ולהכי חשיב ליה גברא קטילא וכמ״ש לעיל מהתוספתא, וכן לענין קלבד״מ כמבו׳ בסנהדרין ע״ב א׳ וכמו שהביא רבינו לקמן הי״ג, ואם הגדר הוא הצלה אין מסתבר דשייך בזה קלבד״מ, ומ״מ כיון דסיבת הגדר הוא הצלה גם ברודף קטן הרגינן ליה, וכמו שפי׳ הרמ״ה ע״ב ב׳ דהוי מטעם הצלה, ר״ל דזה סיבת הגדר ולהכי לא אמרינן דהתורה חסה על קטן (דזה גדר פטור קטן כמבו׳ בסנהדרין נ״ה ב׳). **ועיין** בגמ׳ ע״ב ב׳ דיליף מקרא דשרי להרגו בשבת ולכאו׳ בס״ד הוי רק עונש, אולם במאירי מבואר דגם למסקנא נשאר גדר ההוו״א רק קמ״ל דחשיב ליה כמת, והוי כמחתך בבשר המת, אך לפמשנ״ת לכאו׳ א״ש די״ל דסו״ס הוי עונש אף דהוי לצורך כפרה וזה לא הותר, ורש״י דפי׳ דהקמ״ל מטעם פיקו״נ ס״ל דעבדינן עונש בשבת לצורך פיקו״נ, ודו״ק. **והנה** כתב הר״ן דחזקה דרבא היינו שיקום עליו בעה״ב להרגו וממילא

פתחי דרך

סנהדרין ז׳ א׳, ופי׳ מרן בעל הדרך אמונה שליט״א דאיירי בב״נ. ויש שביארו כוונתו דבעצם בב״מ הוי ספק, ובישראל נתחדש דשרי להרגו מספק, וכר׳ ישמעאל ביומא פ״ה א׳, אבל בגוי בעי שיהיה חזקה, וצ״ע דביומא שם ב׳ הוא מסיק דהוי ודאי, וכמו שכתבנו בכוס ישועות ה״י ד״ה שודאי: [לח] דהרי כתב המהרש״א דתליא בפלוגתא בכמה הוי חזקה, אם בב׳ אם בג׳, עי׳ סנהדרין פ״א ב׳, וקיי״ל כת״ק וכמ״ש רבינו פי״ח מהל׳ סנהדרין ה״ה: [לט] כן מבואר בתוס׳ ע״ז י׳ ב׳ לענין אנטונינוס, ועי׳ בכוס ישועות בד״ה ובזה: [מ] רש״י סנהדרין נ״ז ב׳ ד״ה נהרג עליו: [מא] סנהדרין נ״ה ב׳: [מב] כרב הונא סנהדרין ע״ב ב׳, ובשו״ת נודע ביהודה מהדו״ת חו״מ סי׳ ס׳ כ׳ דר״ח פליג עליה וגם לתי׳ א׳ בגמ׳ ברייתא פליגא עליה ע״ש, וכן מבואר ברמ״ה, ובפשטות אינו מוכרח וצ״ע: [מג] סנהדרין ע״ב ב׳: [מד] תוס׳ שם: [מה] תלמידי רבינו יונה ב״ב כ״ח א׳, ובס׳ החינוך מצוה תר״א וברמ״ה בסוגי׳ שם, וסמ״ע סי׳ תכ״ה סק״ג, ועי׳ בכוס ישועות מש״כ בשם המהרש״א:

כוס ישועות

יהרגהו אבל עצם זה שימנעהו בעה״ב מליקח ממונו לא יביאהו לידי שפיכות דמים. וקשה דהא בגמ׳ אמרו בבן שבא על אביו דמותר לו להרגו אף דאב לכאו׳ לא ימיתו. ועוד הקשה ידידנו הבה״ח ישראל מאיר שכטר נ״ו דבגמ׳ אמרו שרב אמר שכל מי שיבוא אליו יהרגהו והרי רב ודאי לא היה הורג את הבא עליו וא״כ מאי חששא איכא ואיזה היתר יש להרגו.

ומזה נראה דהגדר הוא עונש וכיון דבא על דעת להרוג אף דבפועל לא יבוא לידי שפיכו״ד מ״מ הותר דמו וי״ל דעיקר יסוד ההיתר פשיטא לחז״ל דהוה פיקו״נ אבל מ״מ אחר ההיתר ניתן ג״כ דין עונש (ועי׳ בחידושי הגר״ח הלוי זצ״ל פ״א מרוצח ה״ט ובס׳ אור המאיר סנהדרין סי׳ י״ח) או דהוו ב׳ דינים וכמ״ש בחידושי מרן ר״ז הלוי זצ״ל פ״א מהל׳ רוצח, וצ״ע המקור. ולר׳ ישמעאל דהוה ספק לכאו׳ ודאי הוה רק פיקו״נ א״כ מהיכ״ת דהשתא נתווסף דין חדש (רק הגדר לגמרי י״ל דנשתנה).

אמנם נראה דאי״ז קושיא דכיון דהגנב סבור דמה שקם עליו עכשיו בעה״ב הוא להרגו אף דבאמת לא כן הוא מ״מ הגנב יחשוב כן ויהרגהו ולהכי שפיר קאמר רב דקטיל לכל מאן דאתי עליה. והא דאב על הבן לכאו׳ אינו מוכרח כ״כ דנהי דמצינו שאב שבא במחתרת לא בא ע״ד להרוג את בנו מ״מ כשהבן בא על אביו יתכן דיהרגהו, ודו״ק, והושוו כל השיטות בס״ד, והשי״ת יראנו נפלאות מתורתו אמן.

והנה עיין בדרך ישועות ס״ק י״א מה שכתבנו בענין יכול להציל בא׳ מאיבריו בבא במחתרת, הנה בחמרא וחיי כתב בשם רבינו יונה דבא במחתרת א״צ להציל בא׳ מאיבריו כיון דס״ל כהראב״ד הוי רק בלילה, ומיהו לדעת רבינו לכאו׳ ביום לא שייך זה, ובשו״ת שבות יעקב ח״ג סי׳ קפ״ז דייק מדברי רבינו דלא נקט הך דינא דיכול להציל בא׳ מאיבריו רק לענין רודף בפ״א מהל׳ רוצח הי״ג, ולא לענין בא במחתרת, ומשמע דא״צ כלל להציל בא׳ מאיבריו, והיינו טעמא דברודף אינו ברור כל כך שיהרגהו די״ל גזים ולא עביד (כשבועות מ״ו א׳), אבל בבא במחתרת הוי ודאי טפי (ויל״ע דלכאו׳ הא ניחא במחתרת מדטרח כולי האי וכו׳ אבל בגגו וחצרו לא שייך זה כ״כ רק מה שיהיה לו שם גנב, והכ״נ ברודף יהיה לו שם רודף).

ולולי דבריו לכאו׳ מהיכ״ת לבדות חילוק מדידן אחר דברבינו יונה מבואר רק טעם דבלילה לא שייך, ומדברי רבינו נמי לכאו׳ אין דיוק דלמה ליה לכפול דבריו מאה פעמים הא כבר כתב דבא במחתרת דינו כרודף ודיני רודף נתבארו בפ״א מהל׳ רוצח וכמו שכתבנו כעין זה לעיל ה״ז ד״ה ורשות בשם החו״ב זצ״ל בסנהדרין ע״ג א׳ דאף שלא פי׳ רבינו המצוה הוא כלול במה שכתב דהוי כרודף (ואדרבה הוא דייק שם מהא דקרי ליה רודף מוכח דאית ליה כל דיני רודף). ומה שהביא רבינו הך דאין חילוק בין קטן לגדול כיון דהוא מבואר בסוגיין סנהדרין ע״ב ב׳ דגם בא במחתרת לא בעי התראה, אבל דברים דלא נתפרשו בגמ׳ להדיא י״ל דאין דרך רבינו להביאם, וכן בשו״ת חוות יאיר סי׳ ל״א כתב דצריך להציל באחד מאיבריו, ומ״מ יל״ע דרבינו כתב בין זכר בין נקיבה והרי לא נתבאר זה בגמ׳ והו״ל למינקט הא בהל׳ רוצח, ומשמע דנקט כל הדינים, ולמה לא נקט יכול להציל באחד מאיבריו, וצ״ע.

אך נראה דרבינו כתב הדינים שהם בעצם דין רודף כמו קטן גדול זכר נקבה, אבל פרט דיכול להציל בא׳ מאיבריו זה לא נקט, וכן אם הוא מצוה או רשות דאינו בעצם דין רודף רק הוא דין בהל׳ הצלת נפשות, זה סמך על מה שכתב בפ״א מהל׳ רוצח. והגר״א שלזינגר שליט״א כתב לן במכתבו אות ה׳, דצריך להציל בא׳ מאיבריו, ודבריו הם בזה״ז דלא ברור שכל גנב בא ע״ד להרוג

פתחי דרך

[מו] ח״ח לשה״ר כלל ו׳ ס״י וע״ש במ״ח סקכ״ז: [מז] שו״ת הריב״ש סי׳ רל״ח: [מח] קידושין ל״ה ה׳ וב״ק ט״ו א׳:

כוס ישועות

וכמו שכתבנו בזה לקמן הי"ב ד"ה לפי, ולכן גם אם חושש צריך להציל בא' מאיבריו.

ולענין התראת דברים, הנה בסנהדרין ע"ב ב' איתא דמתרין ברודף דדע שישראל הוא ובן ברית הוא, והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, ופירש"י דכל הרואה אותו רודף ישפוך דמו בשביל הצלת השני, ובדברי רבינו פ"א מהל' רוצח ה"ו נראה שמפרש שמתרין בו שאם יהרוג יהרגוהו. ובטור סי' תכ"ה כתב דא"צ להתרות רק דישראל הוא, וצ"ב דבגמ' איתא דמתרין שופך דם האדם וגו'. ונראה דס"ל להטור דהתראה לא שייכא כ"כ דעד שמתרין בו יכול הרודף להרגו, רק מ"מ אם לא יתרו בו שישראל הוא הו"ל ספק שוגג, ורודף בשוגג לא חשיב רודף דלא שייך לומר סברא דתיקון העולם בזה, וכמו שפי' המהרש"א דלכן צריך להתרות אף דרודף א"צ התראה זהו רק קבלת התראה, אבל התראה עצמה צריך דאל"ה י"ל דהוי שוגג, וכמבואר בתוס' בסנהדרין מ' ב' דהתראה דר"י בר"י (דהיא רק בירור), הוי סברא, ומ"מ תוכ"ד לא בעי דזה לא הוי סברא וכמבואר בתוס' שם, רק התראה המחודשת דנאמר בה דבעי קבלת התראה (עי' תוס' מ"א א'), זה לא נתחדש, וכפירש"י דזה רק במיתת ב"ד (אולי י"ל דכל מאי דבעי התראה וחיישינן כולי האי לאישתלי וכו', הוא מחמת זילותא דבי דינא, ולפי"ז א"ש).

אולם י"ל דאין ראיה מרש"י דרק פי' למעשה מתי נאמר דין התראה דהוא רק בב"ד אבל כאן לא, ואי"ז הביאור אלא המציאות, ובפרט דבסוף הסוגיא קאמר הב"ע דקאי בתרי עברי דנהרא דלא מצי אצולי מאי איכא לאתויי לבי דינא, ב"ד בעי התראה, ולזה הוצרך רש"י להדגיש דבב"ד כן בעי התראה. ולכן אין מתרין בו רק דישראל הוא, וקטן הרי ג"כ בעצם בר עונשין רק רחמנא חס עליה כמבואר בסנהדרין נ"ה ב' וחרש ושוטה יתכן דיש מצבים דבאמת לא שייך בהם דין רודף (וזה דלא כהמנ"ח מצוה ת"ר אות ג') אולי מפני תיקוה"ע כעין ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה (עי' חו"מ סי' ב'), עכ"פ י"ל לנרדף עצמו שרי וכמ"ש המאירי סנהדרין ע"ב ב' דהאשה עצמה מחתכת העובר איברים איברים אף שהוציא ראשו, ורבינו ס"ל דהכל אפשר להתרות. אי נמי סובר דבשוגג נמי הרגינן ליה וכמו שפי' שאר רבוותא (רמ"ה, חינוך מצוה תר"א, תלמידי רבינו יונה ב"ב כ"ח א') דהתראה היא רק כמו יכול להציל בא' מאיבריו,

ומיהו עכ"פ נראה דבאונס מודה דאין בזה סברא לתיקון העולם, ובפשטות תיקון העולם הוי גדר ולא טעמא דקרא (ע' תוראה"ש ב"מ צ' א'), דהרי כתב רבינו בפ"א מהל' רוצח ה"ז דעוברה המקשה לילד מחתכין העובר במעיה, מפני שהוא רודף, ואם הוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש דזהו טבעו של עולם. והנה בגמ' ע"ב ב' הקשו על רב הונא דרודף א"צ התראה מעובר דאין הורגין אותו מדין רודף אחר שהוציא ראשו, ותירצו דמשמיא קא רדפי לה, וביארו דהיינו דאין המעשה מתייחס לעובר כיון שכך הוא טבעו של עולם, אולם כבר תמהו רבותינו (חוו"י סי' ל"א, ונוב"י מהדו"ת חו"מ סי' נ"ט) דנהי דכוונת רבינו דקודם שהוציא ראשו אסור להרגו סתם כיון דאסור להרוג עוברים רק מטעם רודף, וכמ"ש ג"כ בהמגיה לתוס' רע"א באהלות סופ"ז, אבל א"כ מה ר"ל מהא דהוי רודף הא משמיא קא רדפי לה.

ולכאו' י"ל דרודף הוא א' מב' אופנים, או המסכן חיי חברו בכוונה ועכ"פ בפשיעה דצריך להרגו מפני תיקון העולם, ולא שייך לומר דמאי חזית דדמא דהאי סומק מדמא דחברך, דהא סומק וסומק הוא. ב' דמסכן חיי חברו לא בפשיעה אלא באונס ומ"מ דמו אינו סומק טפי כיון דחסר בחיותו דלאו נפש הוא, וכדמצינו בטריפה שכתב המאירי סנהדרין ע"ב ב' דל"ש לומר מאי חזית, ע"ש. ועי' בירושלמי בסנהדרין פ"ח ה"ט דמיבעיא ליה אי בקטן אמרינן מאי חזית, כפי' המאירי סנהדרין ע"ב ב', וזהו שכתב רבינו ברישא דהו"ל רודף ר"ל ואין לומר דהוי אונס דמ"מ דמו לא סומק, ובסיפא דדמו סומק כתב רבינו דזהו טבעו של עולם, ר"ל דאין עליו תביעה דלא עשה כן בכוונה או בפשיעה אלא באונס (ויש לדון אם באמת נכנס זה בכוונת רבינו). אבל אי נימא דר"ל דאין לו כלל שם רודף כיון שהוא דבר טבעי, א"כ אינו מובן כ"כ המילים דהו"ל כרודף, דאינו באמת רודף, א"כ מבואר דרודף באונס לאו שמיה רודף. ובשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' ס"ט כתב דפשוט דגם באונס אפשר להרוג, וצ"ע.

כוס ישועות

ועכ"פ כן נראה לכאו׳ בודאי בדעת הטור והמהרש"א, ודעת רבינו אינו מבוררת כ"כ וכנ"ל, ושו"ר בשו"ת גאוני בתראי סימן נ"ה שלמד ג"כ דברי רבינו כעין מה שכתבנו, ע"כ נלענ"ד דראוי להחמיר בכל זה. ובבא במחתרת אי בעי התראת דברים, יתכן דלא שייך להתרות שם, דעד שיתרה יכול להרוג אותו, וכ"מ ברש"י ע"ב ב׳ ד"ה זו היא התראתו, דמשמע דרק גגו וחצרו דבעי קבלת התראה צריך התראה אבל בל"ז התראה נמי לא צריך, וצ"ע היטב בזה.

ולענין רודף ברשות, מקור הדברים מסנהדרין פ"ב א׳ אילו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא, ואף דהי׳ לפנחס רשות להרוג זמרי עכ"פ אינו חובה, ורק לו הותר מטעם זכות התגוננות ולכל אדם אסור כמ"ש הטור סי׳ תכ"ה, וכן ביאר במל"מ פ"א מהל׳ רוצח ה"ז בשם הרי"ו, ע"ש שנסתפק ברוצח בשגגה אם מותר להרוג, ועכ"פ קלב"מ אין לו לכאו׳, דאינו היתר דמו רק הוי זכות התגוננות.

וכה"ג בראש"ש ב"ק פ"ג סי׳ י"ג דמותר לאדם להחזיר למכהו, ועי׳ במרדכי ב"ק אות תרצ"ב שכ׳ דילפי׳ זה מבא מבחתרת דהבא להרגך השכם להרגו, ותמוה מה מצא שם דיש זכות התגוננות, הרי שם הוי רודף, רק ע"ש סופו. ואולי י"ל דזה פשיטא דאין היתר ברודף סתם ע"ש סופו, רק כאן הותרה לו התגוננות ע"ש סופו, וזהו מה דאיתא בדף ע"ב ב׳ סד"א בעה"ב הוא דקים לן דאין אדם מעמיד כו׳ ר"ל דיש זכות התגוננות ע"ש סופו אבל שאר אדם לא, קמ"ל דרודף הוא ר"ל דכיון דהותר דמו בשביל התגוננות כבר בא מלכתחילה על דעת להרוג, וכבר אינו ע"ש סופו, ומש"כ במשנה הבא במחתרת נידון ע"ש סופו ר"ל דזה תחילת ההיתר, והוא חידוש.

ובזה מבואר מה שכתבו התוס׳ בע"ז י׳ ב׳ לענין אנטונינוס, דהיה הורג כל המלויין אותו דהי׳ חושש (צ"ל חשש גדול, דאז שרי, כדלקמן ה"י ד"ה שודאי, וא"ש קו׳ הטל תורה שם) שיגלוהו לשרים, והבא להרגך השכם להרגו, עכ"ד. ולכאו׳ ר"ל דיש דינא דמחתרת דהא הוי רק ע"ש סופו. ומסופר על רבינו הגר"ח הלוי זצ"ל שאמר לענין עובר שחששו הרופאים שיסכן את אמו לאחר זמן, דכיון דמבואר ברמב"ם דההיתר להרוג עובר הוא מדין רודף, א"כ רודף הוי רק בשעת רדיפה (ובסופו של דבר ניצל אותו עובר, ואמר מרן הברכת שמואל שהי׳ בזה גם ברכת הגר"ח שלא יהיה רודף). וי"ל דלא דמי לבב"מ דהוא עכ"פ עכשיו במהלך של רדיפה. ולכאו׳ קשה מדברי התוס׳ בע"ז הנ"ל, אך י"ל דהתוס׳ כ׳ הבא להרגך, וזה זכות התגוננות, וכמש"נ, ובזה אין דיני רודף, וכמו שאשה עצמה מחתכתו איברים. ועי׳ בדרך ישועות סקי"א דגם א"נ דלב"נ אין דין בב"מ עכ"פ זכות התגוננות אית ליה, ומקורו מד׳ התוס׳ בע"ז הנ"ל, וכמ"ש בפתחי דרך אות ל"ד:

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ולא בא אלא על עסקי ממון אסור להרגו, ואם הרגו הרי זה הורג נפש, שנאמר אם זרחה השמש עליו, אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו,

דרך ישועות

(יד) לפיכך אב הבא במחתרת וכו׳. ואפי׳ אינו מכירו[מט]. ואם על בנה אינה בכלל זה[נ]. ולאו דוקא אב אלא כל מי שיודע בו שאוהבו כאהבת האב לבנו. וכן איפכא במה שכתב רבינו דבן הבא על אביו נהרג (וכ״ש איניש דעלמא) לאו דוקא בכה״ג אלא גם באב שידוע ששונא את בנו, אלא החילוק הוא בסתמא שאב על הבן כל זמן שאין ידוע ששונאו ודאי שלא בא על דעת להרוג, אבל בן הבא על אביו כל זמן שאין ידוע שאוהבו כאהבת אב על בנו ודאי שבא על דעת להרוג[נא]. **ובאמת** הגדרים בזה אינם ברורים כ״כ לידע האם חברו אוהבו כאהבת אב על בנו או איפכא האם אביו שונאו בדרגה כזו שאמרי׳ שיהרגהו (דהיינו שאהבתו אליו כבן על האב), ונראה דתלוי בזה דבאב על הבן דסתמא שאוהבו א״כ כ״ז שלא נתברר ששונאו חזקתו שבא לגנוב ולא להרוג ובבן על האב דסתמא שונאו כ״ז שלא נתברר שאוהבו אמרי׳ שבא להרוג, דאין ספק מוציא מידי ודאי. **ואם** הוא ספק אם בעה״ב

כוס ישועות

י * שודאי שאינו הורגו. עי׳ בדרך ישועות סק״א מה שכתבנו בענין ספק יש לו שלום עמד, ובספק עכו״ם ספק ישראל. הנה מקור הדבר מגמ׳ יומא פ״ה א׳ דיליף ר״י דפיקו״נ דוחה שבת מבא במחתרת, דמה זה שספק בא להרוג ספק בא לגנוב ושפ״ד מטמא את הארץ ומסלקת את השכינה, ודוחין בה את הספק, ק״ו לפיקו״נ שידחה שבת. ומבואר דבא במחתרת הוי ספק בא להרוג ספק בא לגנוב, ואפ״ה מספק הרגינן ליה. **ובאמת** מסברא דב״ז צ״ב, דכיון דמספקא לן אי הוי רודף או לא, לכאו׳ יש כאן ספק רציחה, ושב ואל תעשה עדיף. אלא דבאמת הא לר״י איכא קרא דבא במחתרת, אבל למאי דדחי רבא שם בע״ב דבא במחתרת הוי ודאי א״כ ליכא לן שום מקור לספק, ובסנהדרין ע״ב א׳ משמע דקיי״ל כרבא דנקט הש״ס מילתיה בסתמא בלי חולק, (ואף דר״י פליג ע״ז ולכאו׳ אין כח לרבא לפלוג אתנא בהלכה, רק במילתא בלא נפק״מ לדינא, כמבואר בברכי יוסף [וכ״מ בחגיגה י״ג ב׳ ובכמה מקומות], צ״ל דס״ל דשאר תנאי דהתם דלא אמרו כן פליגי). **אולם** במנחת חינוך מצוה רצ״ו אות ל״ג חידש דרודף אחר ספק אסופי כגון שנמצא בעיר שחציה גויים וחציה ישראל, מותר להרגו, דהרי כל רודף קשה היאך הותר להרגו הא אין דוחין נפש מפני נפש, וע״כ היכא דפושע לא אמרינן הכי, וא״כ הכ״נ כל היכא דפושע וכגון הכא דפושע אית לן מספק הצלת נפש ישראל להרגו. **ויל״ע** בזה דלכאו׳ מדברי החינוך מצוה ת״ר משמע דהתירא דהריגת רודף הוא מטעם תיקון העולם, ולפי״ז היכא דאית לן ספק אם הוא תיקון העולם לכאו׳ פשיטא דשב ואל תעשה עדיף. ועי׳ בזכרון שמואל סי׳ פ״ג ענף ו׳ אות כ״ב שהשיג ע״ד המנ״ח. וכן נקט בפשיטות בשו״ת אחיעזר ח״ג סי׳ ע״ב. **ובספר** חשוקי חמד מכות ז׳ א׳ דן באדם שרואה עדים הבאים לב״ד להעיד עליו עדות שקר שהרג נפש, האם יכול להורגם מדין רודף. וכתב לדון דהא תנן במכות שם דסנהדרין ההורגת אחת לע׳ שנה נקראת חובלנית, ועי׳ בדברי רבינו פי״ב מהל׳ סנהדרין ה״ג, וא״כ

פתחי דרך

[מט] חת״ס פסחים ב׳ ב׳: [נ] שו״ת המבי״ט ח״א סו״ס של״ט, וכ׳ שם דזכר לדבר דבאב כתיב כרחם על בנים ובאם כתיב ידי נשיסר רחמניות בישלו ילדיהם, וכן הביאו מליקוטי מהרי״ל דרחמי האב יותר, וכן הראה מרן הגר״ח קניבסקי שליט״א לאוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ׳ רי״ג: [נא] כ״ז מבואר בסנהדרין ע״ב ב׳ ובפסחים ב׳ ב׳ ע״ש ברש״י ובתוס׳, וכמ״ש המג״מ:

לפיכך אב הבא במחתרת[יד] על בנו אינו נהרג *שודאי שאינו הורגו, אבל הבן הבא על אביו נהרג[טו].

כוס ישועות

הוא רק חשש רחוק שיהרגוהו בפועל ואולי בכה״ג לא חשיב רודף. **והביא** דברי האגרו״מ חו״מ ח״ב סי׳ ס״ט אות ב׳ שכתב לענין הריגת עובר דיש חשש שתסתכן האם, דכיון דהיתר הריגת עוברים הוא רק מדין רודף כמבו׳ בדברי רבינו פ״א מהל׳ רוצח ה״ט, ובל״ז יש איסור דאורייתא להורגם, א״כ בלא אומדנא גדולה קרובה לודאי שמסכן העובר את חיי האם אסור להרגו. וכתב ע״ז מרן הגר״י זילברשטיין שליט״א שם דבס׳ נשמת אברהם חו״מ עמ׳ רכ״ה כ׳ בשם מרן הגרש״ז אויערבאך זצוק״ל דהשיג ע״ד האגרו״מ דמאי שנא מבן על האב דנהרג אף דהוי ספק אם יעמוד האב על הבן להרגו, והכ״נ גם בגוונא דיש ספיקא אם יהרוג העובר לאמו מ״מ מותר להרגו מדין רודף. וכתב שם ששמע מחמיו מרן הגרי״ש אליישיב זצוק״ל והשיבו דגם בן על האב יש חשש גדול שיבוא להרגו. **אכן** יל״ע בכ״ז מהיכא פסיקא להו דבאב על הבן הוא פחות ודאי שיבוא לידי שפי״ד, ואדרבה בפסחים ב׳ ב׳ איתא עה״פ לאור יקום רוצח, דאי פשיטא לך מילתא כנהורא, דאנפשות קאתי, רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו, ופירש״י דקאי על בן הבא על האב דבכה״ג פשיטא לן כנהורא דבא להרוג. אולם באמת הגרשז״א לא קאמר דלא בא להרוג, אלא דיש ספק אם יעמוד עליו האב להציל ממונו, ואכתי צ״ע דלמה לא יעמוד עליו. ויתכן דכיון דיודע שיבוא לידי נפשות יש צד לומר דלא יעמוד עליו. **אך** צ״ע דבא במחתרת מבו׳ ביומא ובסנהדרין כנ״ל דהוי ודאי, ולדברי הגרשז״א בבן על האב הוי ספק. ועכצ״ל דהוי לכה״פ קרוב לודאי, וכדברי מרן הגריש״א זצ״ל. **ובאמת** לכאו׳ הוא מוכרח מסברא דרק לר״י אשכחן קרא וכנ״ל. וגם המנ״ח לא קאמר אלא היכא דהוי פושע, אבל היכא דאינו פושע כמו בעובר דהספק בכלל אם יהיה רודף או לא, ולכאו׳ לא ניתן ספיקו להידחות, וכמ״ש מרן הגר״י זילברשטיין שליט״א שם גופיה לחלק בין דברי האג״מ לנד״ד דהם ודאי רודפים ורק ספק אם יעלה בידם להרגו. [אבל מ״מ מעיקר לשון המנ״ח פושע אין לטעון דעובר לא הוי פושע, דעכ״פ חזינן בגמ׳ ע״ב ב׳ דעובר חשיב רודף, ובדברי רבינו פ״א מהל׳ רוצח (עכ״פ להבנת האגרו״מ דלעיל ה״ט נתבאר בענין אחר). אלא כוונתו דהמסכן חיי אדם ע״י מעשה הותר דמו].

דרך ישועות

הוא נכרי או ישראל, כגון עיר שחציה ישראל וחציה עכו״ם ואפי׳ רובה גויים, או שיודעים בבעה״ב שהוא אסופי בעיר שרובה גויים, י״א[נב] דמותר לכל אדם להרוג את הגנב דבפיקו״נ אין הולכין אחר הרוב. ויש חולקין[נג]. **וצ״ע** לענין בעה״ב גופיה אם יכול להרוג מספק מדין הבא להרגך. ועי׳ בכוס הישועות משנ״ת בכ״ז: **(טו) אבל הבן הבא על אביו נהרג.** היינו אפי׳ בן, וכ״ש איניש דעלמא, וכנ״ל בסק״א. ואע״ג דבן ודאי אוהב לאביו מ״מ כיון דחזינן דבא במחתרת אף שיודע שיעמוד כנגדו יש ראיה מזה שפסקה אהבתו ובא על דעת להרגו. ואפי׳ צדיק הבא במחתרת מותר הרי חזינן השתא דאינו צדיק כבר[נד]. ונראה דה״ה באבי אביו הבא על נכדו דהו״ל כבן הבא על אביו[נה].

פתחי דרך

[נב] מנחת חינוך מצוה רצ״ו אות ל״ג: [נג] מרן הגרי״ש אליישיב זצ״ל, הובא בס׳ קב ונקי להגר״י זילברשטיין שליט״א סי׳ רס״ח: [נד] סנהדרין ע״ב ב׳ דהא קאתי במחתרתא וכו׳, וכן בירושלמי שם פ״ח ה״ז: [נה] כן נראה פשוט, דהא בגמ׳ ע״ב ב׳ מבואר דבעי כאהבת אב על הבן, ונכד ודאי אינו ממש כאהבת האב על הבן, אף דעדיין רחמיו עליו, כמ״ש רש״י בראשית כ״א כ״ג עה״פ אם תשקור לי ולניני ולנכדי וגו׳:

יא. וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת *הואיל ופנה עורף ואינו רודף [*] יש לו דמים(טז), וכן אם [*] הקיפוהו בני אדם או עדים(יז)

[*] **השגת הראב״ד. יש לו דמים.** מ״מ נ״ל בורח רודף לומר עכ״ל: [*] **הקיפוהו.** מ״מ זה שאמרו במכילתא דר׳ ישמעאל שאם יש לו מושיעים שאינו ניתן ליהרג וקשה לי מעשה לאבנר ועשאל(יט). ומ״ש אם הקיפוהו עדים ירלה לי כי ע״ל התרגום(כ) אמר אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי וכו׳ *ולא ידעתי מהו(כא). עכ״ל:

כוס ישועות

יא * הואיל ופנה עורף ואינו רודף. מקור דברי רבינו הם בירושלמי פ״ח ה״ח תני ר׳ חייא במחתרת אין לו דמים חוץ למחתרת יש לו דמים, תני רשב״י אומר אף חוץ למחתרת יש לו דמים, מ״ט דרשב״י לפי שממונו של אדם חביב עליו יותר מנפשו, חמי ליה אזיל בעי מיסב ממוניה מיניה וקאים עליה וקטליה (פי׳ רואה בעה״ב שהגנב הולך ורוצה לקחת ממונו הימנו ואז יקום עליו הגנב ויהרגנו על כן השתא נמי כבר הוי רודף). ובפשטות נראה דהסברא הפשוטה דכשיצא מן המחתרת אינו רודף כיון דכבר נטל הממון א״כ מתייאש בעה״ב מלרדוף אחריו (דהרי לא בכשירי עסקינן), וכעין דאשכחן בסנהדרין נ״ז א׳ דהגוזל פחות משוו״פ אף דבשעתא צערא אית ליה (וב״נ חייב מיתה ע״ז, ויש איסור דאורייתא כמבו׳ בדברי רבינו ריש הל׳ גניבה ובשו״ע חו״מ סי׳ שנ״ח) מ״מ אחר דגזיל מחיל ליה א״כ הכ״נ, ורשב״י ס״ל דאפ״ה איכא למיחש דיקום עליו, וזהו בפשטות מקור דברי רבינו. **והראב״ד** כתב דאיירי בבורח, וכוונתו כמו שנתבאר בדרך ישועות סק״א דאל״ה יתכן דיחזור לגנוב, ובירושלמי לא משמע כן רק דתליא במחתרת וחוצה לה וכ״כ במרכבת המשנה כאן, אולם המגדל עוז מייתי לדברי הירושלמי ולא כתב דמשמע מזה דלא כהראב״ד, ומ״מ נראה דיש מקום להחמיר דכמה אחרונים כתבו דבדברי רבינו משמע דלא כהראב״ד. ועי׳ בשיירי קרבן בירושלמי כאן פ״ח ה״ח דכתב דהשגת הראב״ד קאי רק על הסיפא דדברי רבינו דלא גנב דבזה חיישינן שמא יחזור ויגנוב, ובפרט שכן משמעות פשטות הירושלמי א״כ יש להחמיר בספק נפשות. **ובעיקר** דברי הראב״ד לכאו׳ נאמרו כאן שני דינים, א׳ דבעי שיצא הגנב דאם לא אין מתייאש והוי רודף, משא״כ בסיפא דלא גנב, ב׳ דבעי שיברח כדי להוכיח דבאמת דעתו לצאת (דמה שהולך לכיוון הפתח יתכן דמחפש בתוך הבית מקום אחר שיוכל לגנוב שם או שרוצה להטעות את בעה״ב שהולך וכמו שפי׳ באחרונים ע״ד רבינו, עי׳ באבן האזל ובמרכבת המשנה ובהגהות פרי האדמה), אולם במרכבת המשנה למד בדעת הראב״ד דפי׳ מה שכתב רבינו שיצא היינו שברח, ולפי דבריו לא אכפת לן אם יצא או לא יצא רק תליא בברח או לא ברח, אולם בירושלמי לא משמע כן, דמשמע דהחילוק הוא בין מחתרת לחוץ למחתרת, אם כי אולי בדברי רבינו מתיישב זה יותר (ולפי״ד יתפרשו דברי הראב״ד דהחילוק

דרך ישועות

(טז) הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. מבואר בדברי רבינו ב׳ אופנים, גנב שיצא, ולא גנב ופנה עורף, ובראב״ד כתב דאיירי בבורח, וכוונתו דאינו בורח י״ל דיחזור לגנוב וא״כ אכתי הוי רודף, ובירושלמי[נו] משמע כפשטות דברי רבינו דא״צ שיברח, ומיד שיצא אסור להרגו גם בלא בריחה. ויש מקום להחמיר בספק נפשות, ועי׳ בכוס הישועות: **(יז) וכן אם הקיפוהו בני אדם או עדים וכו׳.** עדים היינו שמפחד שיעידו עליו בב״ד, ובנ״א נראה דהכוונה ריבוי בנ״א אף שידוע לכל (ואף לגנב) שאינם בני עדות, וכגון נשים וקטנים וכיו״ב. וכדעת רבינו הסכימו כמה ראשונים[נז], אולם יש חולקים ע״ז[נח], ויש להחמיר בספק נפשות[נט].

פתחי דרך

[נו] כאן פ״ח ה״ח: [נז] רש״י עה״ת, וכמ״ש המג״מ, וכ״נ דעת הראב״ד והמג״מ והמגדל עוז והמאירי: [נח] רמב״ן שמות כ״ב א׳: [נט] פשוט, ואדרבה הא רוב ראשונים לא ס״ל כהרמב״ן:

אף על פי שעדין הוא ברשות זה שבא עליו אינו נהרג ואין צריך לומר אם בא לבית דין שאינו נהרג(יח).

דרך ישועות

(יח) אם בא לבית דין וכו׳. פי׳ שתבעו בעה״ב לגנב בב״ד דאינו יכול לחייבו מיתה ע״ז: **(יט) השגת הראב״ד - וקשה לי מעשה דאבנר ועשאל וכו׳.** פי׳ דהנה כתיב בקרא[ס] דעשאל רדף אחר אבנר והרגו אבנר מדין רודף[סא], והקשה הראב״ד הא שם היו מושיעים[סב] ואיך הותר לו להרגו. והאחרונים[סג] יישבו דברי רבינו דכל מה שכתב רבינו דאם יש לו מושיעין אינו ניתן להצילו בנפשו היינו דוקא בא במחתרת דכשהקיפוהו בנ״א אמרינן דמפחד מהם ולא יהרוג, אבל ברודף דחזינן השתא דרודף לא שייך לומר דיש לו מושיעין: **(כ) יראה לי כי על דרך התרגום וכו׳.** פי׳ דבתרגום אונקלוס עה״פ אם זרחה השמש עליו דמים לו, תרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, וזה מקור לדברי רבינו[סד], ואף דלעיל ה״י מייתי רבינו דילפי׳ מהאי קרא אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו מ״מ מילתא דמסתברא היא לדברי הכל[סה]: **(כא) ולא ידעתי מהו.** נלאו המפרשים לדעת מה לא ידע. והפשטות[סו] דקשה ליה דאחר דכתב רבינו דהקיפוהו בנ״א אסור להרגו (והראב״ד מייתי לזה ראי׳ ממכילתא), א״כ מה צריך לדינא דהקיפוהו עדים:

כוס ישועות

הוא דבבורח מתייאש בעה״ב ובאין בורח אינו מתייאש, דהרי זה הנידון כמבואר בירושלמי הנ״ל), וצ״ע בהאי סוגיא, והשי״ת יאיר עינינו בתורתו. **ועיין** בירושלמי שם רב הונא אמר נטל את הכיס והפך פניו לצאת והלך לו אין ההורגו נהרג, מ״ט דרב הונא כי יחם לבבו, ומשמעות הדברים דאינו היתר כי אם פטור דכיון דממונו חביב עליו כנפשו וכדלעיל בירושלמי אי אפשר לתובעו על מה שהרגו דהוי כעין אונס, אבל בעצם ס״ל שפיר כרב חייא, ומיושב מה שהביא המגדל עוז מדברי רב הונא דר״ל דחזינן דהיתר אינו, וכן פירש בהערות וציונים (להגר״א אוסטרן שליט״א), ועי׳ כה״ג מכות י׳ ב׳ דרב הונא ס״ל דגואל הדם שהרג לרוצח בדרך לעיר מקלט פטור, ודייקו דאינו היתר אלא פטור. ועיקר התירא דגואל הדם כבר כתב האור שמח פ״ו מהל׳ רוצח ה״ד דזהו ההיתר דכי יחם לבבו, והוי כעין התירא דיפת תואר דדיברה תורה כנגד יצה״ר וכדאי׳ בקידושין כ״א ב׳. **ופי׳** בזה מה שכתוב בירושלמי במכות פ״ב ה״ו (ע״פ גירסתו) מ״ט דר״ע כי יחם לבבו פי׳ דר״ע דס״ל שגואה״ד הוא רשות, ס״ל דגדר ההיתר הוא רק כי יחם לבבו ותו לא. ופי׳ בזה משי״כ רבינו פ״ו מהל׳ רוצח שם דסגי בעד אחד לגואל הדם. ומ״מ הך התירא בשנטל ממונו דאז יחם לבבו עליו וכנ״ל, ואין נפקותא בין יש לו דמים דאין לו דמים, ורבינו השמיט זה וכנראה ס״ל דהו״ל להגמ׳ להזכיר חידוש גדול זה (דגם בממון שייך בחינת גואה״ד, אם כי נראה דיש חילוק דר״ה דמכות י׳ ב׳ ר״ל גם לשמים, דאם ר״ל רק פטור ממיתה הול״ל כלישנא דמתני׳ מכות י״א ב׳ וכל אדם אין חייבין עליו, וכן הובא חילוק הלשונות בדברי רבינו פ״ה מהל׳ רוצח, משא״כ כאן דמשמע דרק אין חייב ע״ז מיתה, ועכ״פ ילפינן זה מהך התירא דאשכחן בתורה כי יחם לבבו): *** השגת הראב״ד – ולא ידעתי מהו.** עיין דרך ישועות סקכ״א. וי״ל בדעת רבינו דהנה בעדים הטעם מצד האיום של אח״כ, ובבנ״א מצד של עכשיו, וא״כ י״ל נפ״מ בגוונא דאין העדים יכולין לאיים על הגנב עכשיו אלא רק אח״כ, אכן דחוק ההית״י. ואם נאמר דבנ״א

פתחי דרך

[ס] שמואל ב׳ פרק ב׳ פכ״ג: [סא] כדאיתא בסנהדרין מ״ט א׳: [סב] וילע״ע מקורו דהיו שם מושיעין, וכמו שהקשו במרכבת המשנה ובהגהות המאיר לארץ: [סג] הגהות שלל דוד: [סד] זה כפירש״י עה״ת, והרמב״ן פי׳ התרגום באופ״א: [סה] הלכה למשה: [סו] הגהות שלל דוד:

יב. *וכן הבא במחתרת לתוך גינתו או לתוך שדהו או לתוך הדיר והסהר יש לו דמים, שחזקתו שבא על הממון בלבד *לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו[כב].

כוס ישועות

צריך חמושים ועדים לא, זה לא משמע בדברי רבינו, וע״כ אדם מפחד אף דהן נשים וקטנים (דאין דרכן לעשות מלחמה, קידושין ב׳ ב׳), וכמ״ש בדרך ישועות סקי״ז, היינו משום קול צווחה שיקימו, א״כ זה גם העדים יכולים לעשות. ושמא בני אדם ר״ל ריבוי, ולא נתפרש השיעור, ואולי ג׳, וצ״ע: **יב * וכן הבא במחתרת וכו׳.** הנה נכתוב בזה כמה הערות כלליות מעניני בא במחתרת: הנה צריך לדעת באמת בדין רודף ובא במחתרת, בגוונא דלא נהרגו, אלא הצילום באחד מאיבריהם, או הקפוהו בנ״א וכיוצ״ב, אי חשיב שעבר עבירה, ונפ״מ לענין דינא דאין קוברין צדיק אצל רשע, ולענין פסולו לעדות, ולענין כיבוד אבו ואם (לדעת הטור יו״ד סי׳ ר״מ דאב רשע א״צ לכבדו). והנה במנ״ח מצוה ת״ר אות י״ד כ׳ להדיא דיש לו דין רשע וא״צ הבן לכבדו (ומיהו יש לדון בזה לדעת הפנ״י ב״ק פ״ד ב׳ הובא בפת״ש יו״ד סי׳ ר״מ סקט״ו דרק בשנה בחטא כמה פעמים, ומ״מ נפ״מ בזה בשנה כמה פעמים, ומ״מ במנ״ח לא משמע כן. ובאמת בכמה ראשונים לא משמע כהפנ״י, עי׳ בהגה״מ פ״ו מממרים, ואכמ״ל). **ולענין** בית הקברות, הנה כתב לן בזה הגר״א שלזינגר שליט״א דהוא רשע, אולם הגרח״מ שטיינברג שליט״א כתב שלא, ועי׳ במכתבים בסוף הספר בזה. **והנה** לענין לפסול לעדות, שמענו בשם מרן הגר״ד לנדו שליט״א שאינו נפסל לעדות, ולכאו׳ הנידון אי חשיב שעובר על לא תעמוד על דם רעך (ואז מיפסיל לכה״פ מדרבנן, עי׳ רמ״א חו״מ סי׳ ל״ד ס״ב), דדלמא מימליך, ואולי יש לחלק בין גוי לישראל, דלישראל דאין הקב״ה מצרף מחשבתו רעה למעשה דדלמא מימליך ויחזור בו וכמ״ש רש״י בקידושין מ׳ א׳, אזי לא חשיב, אבל בגוי דמצרפה למעשה דמסתמא לא יחזור בו (וכמ״ש תוס׳ קידושין ל״ט ב׳ בשם הירושלמי) אז שפיר חשיב שעובר על לא תעמוד, אלא דגוי ליכא לו לא תעמוד עד״ר. ועוד דיל״ח בין דיני אדם לדיני שמים, עי׳ תוס׳ סנהדרין ע״א ב׳ לענין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ולכאו׳ לדברי הגר״א שלזינגר שליט״א לא יפסל לעדות, ובהא תליא. ויל״ד עוד דבלא מעשה אין נפסל לעדות. ומ״מ כמדו׳ שהגרד״ל שליט״א לא אמר בנוסח זה, וצ״ע: **והנה** באיילת השחר (שמות כ״ב, א׳) כתב להסתפק בבא במחתרת שבא בלא נשק האם אמרינן נמי שיבוא להרוג, ובמנחת שלמה ב״ק ע״ט ב׳ כתב מרן הגרש״ז אויערבאך זצ״ל דמסתימת רבינו משמע דאפי׳ בלא נשק. ולכאו׳ ראי׳ לזה מתוס׳ סנהדרין ע״ב א׳ שהקשו בהא

דרך ישועות

(כב) לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו. פי׳ וגם בגוונא דהיה שם אין שום ראיה שבא על דעת להרוג, וכ״ש[סז] אם אינו נמצא שם דאסור להרגו דמהיכ״ת דנמצאין שם. **והנה** כל דברינו בבא במחתרת בזמן הגמ׳, אבל הבא במחתרת בזמן הזה, אינו פשוט וברור אם אמרינן שבא על דעת להרוג, ויש אומרים שגם בזה״ז מותר להרגו[סח], ויש חולקין[סט], וראוי להחמיר בזה שלא להרגו כ״ז שלא נתברר בודאי שבא להרוג, ועי׳ במה שכתבנו בזה בכוס ישועות. **והי״ה** אם בעה״ב אינו נמצא בביתו לכאו׳ לא חשיב רודף, ואם ישן צ״ע אם חיישינן שיקום משנתו, ועי׳ משנ״ת בכוס ישועות:

פתחי דרך

[סז] אם כי לדעת המנ״ח לא אזלינן בתר רוב והרגינן ליה מספק ומ״מ כבר בירדנו לעיל ה״י דראוי להחמיר בזה, ועכ״פ איכא סברא קמייתא דאין הכרח שבא להרוג, ופשוט. ועי׳ בגליון מהרש״א סנהדרין ע״ב א׳ שר״ל שהתוס׳ חולקין על דברי רבינו, ואי״ז מוכרח לפענ״ד כ״כ ועכ״פ אין להקל בזה: [סח] מרן הגר״ח קניבסקי שליט״א בתשובה, וכ״כ הגרי״א דינר שליט״א, עי׳ בתשובות בסוה״ס: [סט] כן אמר לן בע״פ הגר״א וייס שליט״א בעמח״ס מנחת אשר, דפשוט כביעתא בכותחא דלית כהיום לדינא דבא במחתרת:

כוס ישועות

דאיתא בגמ' דהגונב מן הגנב,לפני יאוש לא משלם כפל לגנב שני, ולאחר יאוש משלם לו כפל. ולכאו' הא הוי בא במחתרת ופטור מכפל, ולכאו' מה הקשו הא י"ל בפשיטות דמיירי בלא נשק. ומשמע לכאו' דס"ל דאין חילוק בזה.

ומ"מ יל"ע בזה, דלכאו' בקטן או אשה הבאה במחתרת דנהרגת (וכמ"ש רבינו בה"ט), לכאו' פשיטא דבלא נשק אין כוונתם להרוג, דהוא דבר משונה דקטן או אשה יבוא להרוג את הגדול בלא נשק. אמנם צ"ל דמ"מ הא גופא, דאם העיזו ליכנס במחתרת הוא ראי' דכוחם במתניהם, ואינם חוששים מבעה"ב, ואה"נ פשוט דאם בעה"ב יכול למונעם מלגנוב ממונו בלא שיגעו בו לרעה, פשיטא דחייב לעשות כן, דלא גרע מיכול להצילו בא' מאיבריו דחייב לעשות כן (כמו שכתבנו בדרך ישועות סקי"א), והכל לפי הענין, וצ"ע.

*** לפי שאין רוב הבעלים מצויין במקומות אלו.** עי' בדרך ישועות ס"ק כ"ב מה שכתבנו בענין בא במחתרת בזמן הזה, והנה במהריק"ש חו"מ סי' שפ"ח [ונדפס במהדורות החדשות דשו"ע בסי' תכ"ה] כתב דבא במחתרת בזמן הזה יש להתרות בו דשמא לא בא על דעת להרוג, ואחר כמה פעמים דינו כמוסר דהרגינו ליה. ועיין במג"א או"ח סי' שכ"ט והובא במשנ"ב שם, דבא במחתרת אין מפקחין עליו את הגל, ומשמע דגם בזמן המשנ"ב היה הד דינא, ובפשטות משמע אפי' בלא התראה, ואולי יש לסמוך טפי על המהריק"ש דכתב זה בסוגית רודף, ובאמת הכל תלוי בזמנים ובמקומות שונים, ולא שייך לקבוע בזה כלל ברור.

ובאמת הד דינא דבא במחתרת הובא ברמ"א חו"מ סי' תכ"ה ס"א, אבל בשו"ע השמיט זה וכנראה מטעם הנ"ל דתלוי במקומות שונים. ועי' בפתחי דרך ס"ק ס' וס"א שהבאנו מה שנחלקו בזה הפוסקים בזמנינו, דהנה שאלנו מקמיה דמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל "בהא דקיי"ל דהבא במחתרת מותר להרגו, האם דין זה קיים גם בזמן הזה, שכיום הגנבים חוששים מלהרוג משום שקל מאוד לתופסם, וא"כ אולי חשיב יש לו שלום עמך, או שלא פלוג והדין נשאר שגם כיום מותר להרגו", והשיב מרן שליט"א "**לא פלוג**", והגרי"א דינר שליט"א ג"כ כתב לן דהדין נשאר. ומאידך הגר"א וייס שליט"א אמר דפשוט כביעתא בכותחא דכהיום לא נוהג דין בא במחתרת.

והגר"א שלזינגר שליט"א כתב בזה"ל "גם בימינו קיים הדין של הבא להרגך השכם להרגו, והכל מכירים בזכות הזאת של כל אדם להגן על חייו. וגם החוק הישראלי מתיר זאת. אלא שלא כל גנב הוא ענין של פיקו"נ ולא כל גנב בא להרוג, והענין באמת לא פשוט וצריך בזה זהירות. וגם אם חושש, צריך לפגוע באחד מאיבריו ולא להרגו". והנה שאלנו זאת ממרן הגאון ר' אביגדור נבנצל שליט"א, והשיבנו בזה הלשון "לצערי אני יודע כמה מקרים שגנבים הרגו, אחד מהם במשפחתי". ושמענו מעשה מהג"ר יוסף לורנץ שליט"א מח"ס משנת פיקו"נ, דהוי מעשה בבא במחתרת שנפל בש"ק, ואמר שאין להצילו (כמו שפסק רבינו להלן הי"ג):

יג. כל גנב שיש לו דמים *אם נפל עליו גל בשבת מפקחים עליו[כג] ואם שבר כלים בביאתו חייב בתשלומין

דרך ישועות

(כג) אם נפל עליו גל בשבת מפקחים עליו. פי׳ ולא אמרינן דרק להרגו בידיים אסור כיון דחיישינן דאינו רודף אבל עכ״פ להצילו, ובשבת, א״צ, קמ״ל דהיא אומדנא ודאית דלא בא להרוג, וכמו שביאר רבינו בה״י. ואם אין לו דמים ונפל עליו הגל אין מפקחין עליו, וי״א דדוקא בספק חי וספק מת[ע], ועי׳ בכוס ישועות: **(כד) פטור.** דכיון דחל עליו חיוב מיתה ותשלומין כאחד קיי״ל דאין אדם מת ומשלם[עא] וכמ״ש רבינו לעיל בריש פ״ג ע״ש, וזה שכתב רבינו בסו״ד כמו שביארנו. וגם על הדלת אם שברה פטור מלשלם[עב]. אבל ביציאתו דיש לו דמים חייב אם שבר כלי שהיה שם, וכן בנטל הכלי עמו חייב[עג], ואם שברו אחר שנטלו י״א[עד] דחייב משום דהשבירה הוי גזילה חדשה וי״א[עה] דפטור (והובאו ב׳ הדעות ברמ״א חו״מ ר״ס שנ״א) ועי׳ בכוס ישועות מה שנתבאר בזה. ונידון זה הוא בכל גוונא דחל חיוב מיתה בזמן הגניבה[עו], וכגון בגנב כלי בשבת והוציאו לרה״ר יחד עם קנין הגניבה כגון שהיה מגרר ויוצא וכמבואר בדברי רבינו לעיל פ״ג ה״ב ע״ש. וכל זה בששברו בידיים אבל אם למשה דייק מסתימת דברי רבינו דלא ס״ל, ועי׳ בחלקת יואב סימן א׳ שהקשה דהרי אינו רודף עכשיו, ונראה דזה קשה לרש״י, ופי׳ דגברא קטילא הוא משעת חתירה, ר״ל נהי דעכשיו אינו ברור לנו אם יכול לרדוף או לא, מ״מ כיון דבתחילה היה גברא קטילא ועכשיו מסופק לנו, אזלינן בתר חזקה דמעיקרא. אכן צ״ע דלכאו׳ אם הוי ספק רודף אין סברא שיהי׳ צריך להצילו. ובאור גדול סי׳ א׳ פי׳ דברי רש״י דכיון דהתיר דמו לא אכפת לן בהצלתו, עיי״ש לענין מאבד עצמו לדעת שהביא כמה ראיות דא״צ להצילו. ובברכת מרדכי להגרב״מ אזרחי שליט״א פי׳ דחלות גברא קטילא אינו נפקע עד שיפקיע אותו הגנב בעצמו (ביציאתו מן המחתרת), וצ״ע דא״כ גם הקיפוהו בנ״א נמי הרי

כוס ישועות

יג * אם נפל עליו גל בשבת מפקחים עליו. בסנהדרין ע״ב ב׳ ילפינן ליה מיש לו דמים (לשון רבים, רש״י) בין בחול ובין בשבת, ועי׳ בדרך ישועות ס״ק כ״ג הקמ״ל, ויש לעיין קצת אמאי נקט שבת דאם עדיין יש חשש דהוי רודף א״צ להצילו גם בחול, ואם אין חשש פשיטא דגם בשבת שרי, ואולי ס״ד דהוא חשש רחוק ובשבת יש לחוש לזה או שהוא סתם רבותא, או דמייתורא דשבת מוכחא האי מילתא, ובלא זה לא ידעינן כלל להד דינא דלפקח עליו את הגל, וצ״ע ועי׳ באור גדול סי׳ א׳. **ומה** שכתבנו בדרך ישועות שם דיא דווקא בספק חי ספק מת, הוא מדברי המאירי שם, ע״ש שנסתפק אם דווקא בכה״ג. ודבריו צ״ב במשמעות דבריו, דבודאי חי כיון דהשתא אינו רודף אין להרגו, אף דרוצה לרדוף דסו״ס אין יכול ואדרבה צריך להצילו, רק בספק שאני. וביאר בהערות לשיעורי הגר״ש רוזובסקי עמ׳ רל״ה בשם הרב מפוניביז׳ זצ״ל, דהא דבספק חי ספק מת צריך להצילו הוא כיון דאיכא ליה חזקת חיים, אבל כאן ליכא חזקת חיים כיון דעד השתא הוי כמת ממש בדינו, וכדברי המאירי לעיל (הובא בדרך ישועות סק״ו), ולהכי לא חשיב דאיכא ליה חזקת חיים וממילא בספק א״צ להצילו, וצ״ע. ובהלכה

פתחי דרך

[ע] מאירי ע״ב ב׳: [עא] רש״י סנהדרין ע״ב א׳ ד״ה אין לו דמים: [עב] כן אמר הגאון הגדול ר׳ נתן קופשיץ שליט״א (מפי הבה״ח יוסף כהן נ״ו): [עג] סנהדרין ע״ב א׳, עי׳ בכוס ישועות שהבאנו כל דברי הגמ׳: [עד] רמב״ן במלחמות בסוגיין ורמ״ה ור״ן והר״ר ישעיה הובא בטור חו״מ סו״ס שנ״א וכן פסק הטור שם וכ״ע מדעת הרי״ף שהשמיט מימרא דרב ורבא וכמ״ש הרמב״ן שם: [עה] רש״י ותוס׳ ובעה״מ בסוגיין: [עו] וכמ״ש בכוס ישועות מדברי הראשונים בס״ד:

***אבל מי שאין לו דמים ושבר כלים בביאתו פטור[כד] כמו שביארנו[כה].**

כוס ישועות

לא הפקיע בעצמו, וצ״ע: *** אבל מי שאין לו דמים ושבר כלים בביאתו פטור.** בסנהדרין ע״ב א׳ אמר רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור אמר רבא מסתברא מילתא דרב בששיבר דליתנהו אבל נטל לא והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי ה״נ ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמיה רחמנא ברשותיה לענין אונסין אבל למקנא לא אוקמיה רחמנא ברשותיה מידי דהוה אשואל, נמצא דפליגי רב ורבא בבא במחתרת ונטל כלים אם חייב או פטור. ומדיוק לשון רבינו שבר משמע אבל נטל לא [כדמדייק בגמ׳ שם ממתני׳] דייק המ״מ דפסק כרבא וכן דעת כל הראשונים חוץ מדעה אחת שהובאה במאירי ע״ש והוא נמי פליג עלה. **ועיין** מש״כ בד״י סק״א מחלוקת הראשונים בששברן אח״כ. ונקדים ב׳ דברים הנחוצים לביאור הענין, א׳. דבעצם החיוב דגניבה הוא רק על הוצאה מרשות בעלים. ב׳. דאין לגנב חיובי מזיק דכיון דנתחייב באונסין ניטלו ממנו החיובים האחרים וכמ״ש רבינו הגר״ח הלוי זצ״ל, וא״כ לכאו׳ אין סיבה שיתחייב אח״כ על השבירה. **אולם** בב״מ מ״ג א׳ איתא האי מאן דגזיל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד׳ תברא או שתיא משלם ד׳ איתבר ממילא משלם זוזא ומפרש שכיון דאם היתה קיימת הדרא לבעלים בעינא אשתכח דהשתא קא גזיל לה, וכמו שביאר הנתיה״מ דהשבירה הויא גזילה חדשה שהוציאה מרשות בעלים לגמרי וכן משמע ברמב״ן דלהלן. **ולפי״ז** כתב הרמב״ן דה״נ כאן נהי דגזילה ראשונה לא חייבה בוהשיב אבל השבירה הויא גזילה שניה והבעל המאור דפליג כתב דמעיקר הדין רבא מודה לרב דקנה וא״צ להשיב, רק דרבנן חייבו להגנב להחזיר כל זמן שהחפץ בעין (כנראה הוא מסברת שלא יהא חוטא נשכר וכו׳ עי׳ גיטין נ״ה ב׳ וקידושין נ״ח ב׳). **והרמב״ן** תמה ע״ז דבגמ׳ איתא טעם אחר בדעת רבא דלא אוקמיה רחמנא ברשותיה רק לענין אונסין (והבעה״מ גופיה הביא דברי הגמ׳ ופירשה) וצע״ג. ועי׳ בחזו״א ב״ק סי׳ ט״ז סק״ג משש״כ בזה ודבריו צ״ת. **ומ״מ** ברש״י לא משמע כן אלא דהא דפטור לאחר זמן דהוי כתשלומין של בא במחתרת שא״צ לשלם וכן מסתימת התוס׳ לא משמע כן דהו״ל לפרש כחידושא דהבעה״מ דהוי רק חומרא דרבנן וכמ״ש בסנהדרי קטנה. **ולכן** פי׳ בדעתם דהרי רב ורבה ס״ל בב״ק (עי׳ דף ס״ז וס״ח) דיאוש לבד קונה והנה נחלקו ר״ש ורבנן (עי׳ קידושין נ״ב ב׳) אם סתם גניבה הוי יאוש בעלים

דרך ישועות

נשבר מאליו לכו״ע פטור[עז]. **ודע** דכתב הקצוה״ח[עח] דבנטל הכלי אינו חייב להשיב דהרי לא חל עליו חיובא דוהשיב בזמן ההוצאה מרשות בעלים, רק דהבעלים יכולים ליטול ממנו בטענה דממוני גבך, ויש חולקין[עט]. **ודע** דכל מה שנתבאר דבגוונא דאין לו דמים במחתרת פטור על השבירה היינו דאין ב״ד נזקקין לזה אבל חיובא איכא ומהני תפיסה[פ], ויש חולקין ע״ז וסוברים דכיון דבפועל הותר דמו א״כ חשיב כנתקיים העונש ולא מהני תפיסה, ואין חיוב לצאת ידי״ש בכה״ג[פא]. ויש אומרין דתפיסה לא מהני אבל חיוב איכא[פב]. ודע דכל היכא דאיכא פלוגתא ומחמירינן בספק נפשות אבל לענין ממון לכאו׳ המוציא מחברו עליו הראיה ופטור: **(כה) כמו שביארנו.** בריש פ״ג מהל׳ גניבה, ע״ש.

פתחי דרך

[עז] פשוט, דהוי כאיתבר ממילא וכן מבואר ברמב״ן שם: [עח] סימן שנ״א סק״ד: [עט] הגר״ש שקאפ זצ״ל בחי׳ ר׳ שמעון כתובות סי׳ מ׳: [פ] ב״ח שם עפ״ד התוס׳ בסוגיין: [פב] קצוה״ח סי׳ כ״ח סק״א בדעת הי״ש, ובהגהות ברוך טעם כתב דז״א כוונת הי״ש, ויש להוסיף שיטת הר״ן ב״מ צ״א א׳ אליבא דהקצוה״ח דס״ל דלעולם לא מהני תפיסה ואין חיוב לצאת ידי״ש. אולם הקצוה״ח שם הכריע כרש״י, אבל באמרי בינה הל׳ דיינים סי׳ מ״ז ובקה״י כתובות סי׳ ל׳ (הובא במילואי חושן על הקצוה״ח שם) כתבו דז״א כוונת הר״ן, ואכמ״ל:
[פג] נתיה״מ שם סוף ס״ק ב׳:

כוס ישועות

וקיי"ל כרבנן דלא הוי יאוש בעלים אמנם מסתבר דאין להרחיק מחלוקתם כ"כ דר"ש ס"ל דודאי מתייאש ורבנן ס"ל דודאי אינו מתייאש אלא ודאי דגם לרבנן איכא צד דמתייאש רק דאינו ודאי ואזלינן בתר חזקת מרא קמא וכל זה שייך אם החפץ בעין אבל אם נשבר דאין ע"ז חזקת מרא קמא לא בעי לשלומי.

והנה עיקר הדבר הוי חידוש רב דלרבנן הוי רק ספיקא ומשלם מטעם חזקת מרא קמא וגם צ"ע דא"כ בתברא או שתיא נמי נימא דישלם רק זוז אחד דלשלם על שעת שבירה לא בעי וכנ"ל, שו"ר בסנהדרי קטנה שם שעמד בזה וכתב דכיון דזוז אחד ודאי חייב הו"ל כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דחייב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם וכדאי' בב"מ צ"ז א'. אך צ"ב דגם זוז אחד א"צ לשלם כיון שהשתא ליכא חזקת מרא קמא ע"ז, וצ"ע. עוד צ"ע דא"כ למה נקט רבא למילתיה בבא במחתרת הא בכל גנב היינו הכי, ועוד דברש"י משמע דפטור דשבר כלים במחתרת ושברן לאח"ז הוי מאותו טעם וצ"ע.

אולם נמצא ביאור נפלא בדברי מרן הגר"ש שקאפ זצ"ל בב"ק סי' ל"ו אות ה' עפמ"ש דענין חוב אינו מצוה כי אם זכות לאדם בנכסי חבירו, דהנה מבואר בב"מ צ"א א' וברש"י דבקלב"מ חייב לצאת ידי שמיים (וכמו שהבאנו בד"י סק"א), וא"כ נמצא דבגניבה קמייתא איכא נמי חיוב לצאת ידי"ש, והוא חיוב גמור רק דאין ב"ד נזקקין לזה כמבואר ברש"י בב"מ שם. וא"כ בגניבה בתרייתא דלא נתוסף כלום רק דב"ד נזקקין לא שייך שיחול החיוב השני דהרי הזכות נשארה בעינה ולא דמי לתברא או שתיא דמשלם ד' על גניבה בתרייתא דשם הוקרה הגניבה ונמצא שחל לחברו זכות חדשה בנכסיו ולכן חייב על הגניבה, ונפלא. (אכן לו"ד הגרש"ש היה מקום לדון בזה דאולי חשיבא זכות אחרת ודו"ק).

והנה בחו"מ סי' שנ"א הובאו ב' הדעות לענין שבת, והסמ"ע למד דטעם הדעה דפטור דנהי דהשתא אינו זמן חלות המיתה מ"מ כיון דנתחייב האדם מיתה לא שייכא לחייבו חיובים אחרים, ואם כי מסברא הדברים מובנים אך כבר תמה ע"ז הקצוה"ח בסק"ב מערכין ו' ב' דהיוצא ליהרג וחבל באחרים חייב אף דיש עליו חיוב מיתה חזינן דבעי דבזמן חלות חיוב המיתה יחול חיוב ממון (ואולי יש לדון דבאותו חפץ עצמו שחייב המיתה א"א לחייב עליו ממון גם לאחר זמן). והש"ד הקשה דמאי ראיה מהא דפליגי בבא במחתרת לגבי שבת דלמא שאני שבת דהשתא חייב מיתה ודווקא בא במחתרת דהשתא אינו חייב בהא ס"ל להר"ר ישעיה בטור דחייב על השבירה לאחר זמן. אך באמת הרי מבואר ברמב"ן דאין חילוק בין שבת לבא במחתרת וא"כ שפיר כתב הרמ"א דאין חילוק ביניהם ועיקר סברת הסמ"ע הרי אינה מספיקה לבא במחתרת ועכצ"ל כדברי הבעה"מ ולפי"ז גם אין הכרח לכאו' לקושיית הש"ד ודו"ק:

תשובות
גדולי הפוסקים שליט"א

בעניני בא במחתרת

מרן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

שאלה בהא דקיי"ל דהבא במחתרת מותר להרגו, האם דין זה קיים גם בזמן הזה, שכיום הגנבים חוששים מלהרוג משום שקל מאוד לתופסם, וא"כ אולי חשיב יש לו שלום עמך, או שלא פלוג והדין נשאר שגם כיום מותר להרגו.

תשובה: לא פלוג[1].

מרן הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א

שאלה בהא דקיי"ל דהבא במחתרת מותר להרגו, האם דין זה קיים גם בזמן הזה, שכיום הגנבים חוששים מלהרוג משום שקל מאוד לתופסם, וא"כ אולי חשיב יש לו שלום עמך, או שלא פלוג והדין נשאר שגם כיום מותר להרגו (דהנה הרי המשנ"ב הביא דין בא במחתרת, גבי נפל עליו גל אם מפקחין עליו או לא, דבבא במחתרת לא, ואולי המציאות מזמן המ"ב להיום – השתנתה).

תשובה לצערי אני יודע כמה מקרים שגנבים הרגו, אחד מהם במשפחתי.

[1] ועיין מה שנתבאר בזה בכוס ישועות בהלכה י"ב, ד"ה לפי.

הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א

(רב קהילת דברי שיר ב"ב)

שאלה נסתפקנו האם בזמן הזה שייך בא במחתרת, והשאלה מתחלקת לב' חלקים,
א) כיון שע"פ החוק כיום אסור להרוג כל גנב, אולי יש להתחשב בזה, או אף יותר מכך, אסור להרוג גנב שבא במחתרת.

תשובה **תמיד אסור להרוג ואעפ"כ יש דין מחתרת – הגנב לא ישלוט בעצמו.**

שאלה **ב)** מצד האומדנא של חז"ל שכל גנב בא על דעת להרוג, האם גם זה שייך בזמן הזה, או דנימא דכיום הגנבים חוששים מלרצוח סתם, דכיום אפשר במהירות לעלות על עקיבות רוצח רח"ל, או דלמא דהדין נשאר ומותר דמו (שאלו זו תתכן גם בזמן חז"ל, לו יצוייר שיש כפר קטן שא"א לברוח משם, ולא יתכן שמישהו ירצח בלא שיתפסוהו, האם נימא שיתבטל הדין של בא במחתרת).

תשובה **הדין נשאר.**

הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א

(אב"ד גילה ומקור חיים ומח"ס שו"ת שואלין ודורשין ועו"ס רבים)

לבקשת הגאון שליט"א – יצויין שהתשובות נכתבו ללא עיון כדי הצורך, ואין לסמוך ע"ז הלכה למעשה.

(א)

שאלה האם יש בא במחתרת בזמן הזה, דאולי הגנבים חוששים מלהרוג שמא יתפסום דקל יותר לתפוס כיום.

תשובה **גם בימינו קיים הדין של הבא להרגך השכם להרגו, והכל מכירים בזכות הזאת של כל אדם להגן על חייו. וגם החוק הישראלי מתיר**

זאת. אלא שלא כל גנב הוא ענין של פיקו״נ ולא כל גנב בא להרוג, והענין באמת לא פשוט וצריך בזה זהירות. וגם אם חושש, צריך לפגוע באחד מאיבריו ולא להרגו[2].

(ב)

<u>שאלה</u> נסתפקנו האם ״אקדח״ או ״רובה״ הוי הריגה בגרמא, שהרי לוחץ על הכפתור שמזיז את הכדור שהורג את האדם ל״ע, ונפ״מ לרודף [בא במחתרת] שיהרוג ע״י אקדח אם יהרגוהו (ומיהו רודף בגרמא הכריעו האחרונים דמותר להרגו, כ״כ בשו״ת אחיעזר ח״א סי׳ י״ט ואור שמח פ״א מהל׳ רוצח ה״ז, ודלא כהמנ״ח מצוה ת״ר שנסתפק בזה).

<u>תשובה</u> **יש הרבה פירושים בראשונים בהגדרת ״גרמא״, ונראה דאליבא דכל הפירושים אקדח או רובה לא נחשב לגרמא אלא מזיק בידיים. לדעת הרשב״ם (ב״ב צד, א) גרמא הוא כל שאינו עושה אותו בידיים אלא גורם שיבוא ההיזק לאחר זמן הוא גרמא. ולדעת התוספות (ב״ב כב, ב) אם ההיזק בא ממילא ה״ז גרמא. וכ״כ הרשב״א בתשובה (ח״ב סי׳ קז) ובראב״ש ב״ק (פ״ט וב״ב פ״ד סי״ז). לדעת הרמב״ן (קונטרס דינא דגרמי) אם הוא לא ברי היזיקא הוי גרמא. השטמק״ב (ב״ק צח, ב) בשם הראב״ד דרק מזיק בממונו הוי גרמא. לדעת המאירי (ב״ק נה, ב) בשם הרבה מפרשים כתב דאם אין כוונתו להזיק או שיש לו מסייע הוי גרמא.**

אשר על כן לפי כל המפרשים פשוט הדבר דשימוש באקדח או ברובה חשיב מזיק ממש, מזיק בידיים, ואין פה שום ענין של גרמא, ויהיה לו דין רוצח על כל המשתמע מכך אא״כ הוא נרדף ורוצה להציל עצמו ואז כמובן צריך לכתחילה לפגוע ברודף באחד מאיבריו.

(ג)

<u>שאלה</u> הנה כתב הרמב״ם בהל׳ י״א ״וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים, וכן אם הקיפוהו בני אדם או עדים אף על פי שעדין הוא ברשות זה שבא עליו אינו נהרג ואין צריך לומר אם בא לבית דין שאינו נהרג״.

[2] ועיין מה שנתבאר בזה בכוס ישועות בהלכה י״ג, ד״ה ברודף.

ויל"ע מה נקרא יצא מן המחתרת (דאם בעה"ב התחיל לרדוף אחריו בבית, ובעת שברח יצא מן הבית וכי לא יהא מותר להרגו, הלא מסתבר שאם לא יהרגנו מיד יקום עליו להרגו).

וכמו"כ צע"ג ממתי נהיה רודף, האם משעה שהחל לשבור הדלת של הבית, או שכבר נכנס לבית, ואם רואים לגנב (באמצע הלילה, שהדעת נותנת שבאמת בא לגנוב) כשהוא בדרך לגנוב, האם גם נקרא, וצ"ע. ויש שדייקו מרש"י סנהדרין ע"ב א' שכתב חתר את הבית, דהיינו חתר את הבית ממש, דדין בב"מ הוא רק במחתרת גופא, וא"כ יל"ע אם השבירה עצמה חשיבא או רק כשנכנס לבית. ונפ"מ תמיד אם צריך לשלם על הדלת (דהרי יש קלבד"מ). נשמח לשמוע חוו"ד רבינו שליט"א.

<u>תשובה</u> דין הבא במחתרת הוא רק בענין כזה שמרגיש שיש לו סכנה וחייב להציל את עצמו. אבל באופן שהגנב בורח ממנו בודאי אין לו שום סכנה ואסור לפגוע בו. ובודאי אם ברור לו שלא יכול הגנב להזיקו, בודאי שאסור לו להרגו כפירוש התורה"ק שמות כב, ב[3].

(ד)

<u>שאלה</u> הנה כתב לן רבינו בתשובתו האם יש בא במחתרת בזמן הזה, בזה"ל **"גם בימינו קיים הדין של הבא להרגך השכם להרגו, והכל מכירים בזכות הזאת של כל אדם להגן על חייו. וגם החוק הישראלי מתיר זאת. אלא שלא כל גנב הוא ענין של פיקו"נ ולא כל גנב בא להרוג, והענין באמת לא פשוט וצריך בזה זהירות. וגם אם חושש, צריך לפגוע באחד מאיבריו ולא להרגו"**, ע"כ.

והנה שוב מצאנו במהריק"ש חו"מ סי' שפ"ח [ונדפס במהדורות החדשות דשו"ע בסי' תכ"ה] שכתב דבא במחתרת בזמן הזה יש להתרות בו דשמא לא בא על דעת להרוג, ואחר כמה פעמים דינו כמוסר דהרגינן ליה.

וגם במג"א או"ח סי' שכ"ט והובא במשנ"ב שם, מבואר דבא במחתרת אין מפקחין עליו את הגל, ומשמע דגם בזמן המשנ"ב היה הך דינא, ובפשטות משמע אפי' בלא התראה, ואולי יש לסמוך טפי על המהריק"ש דכתב זה בסוגית רודף, ובאמת לכאו' הכל תלוי בזמנים ובמקומות שונים, ולא שייך לקבוע בזה כלל ברור. ובאמת הך דינא דבא במחתרת הובא ברמ"א חו"מ סי' תכ"ה ס"א, אבל בשו"ע השמיט זה וכנראה מטעם הנ"ל דתלוי במקומות שונים. מה דעת רבינו שליט"א בזה?

---

[3] ועיין מה שנתבאר בזה בכוס ישועות בהלכה י"א ד"ה הואיל, כל הסברות בזה.

תשובה בודאי שלא כל המקומות שווים, דאם נכנס ישמעאלי לביתו כאן יש יותר חשש שכוונתו להרוג, וכבר היו מעשים כאלה שנהרגו משפחות שלימות. אך אם נכנס יהודי בדרך כלל אין כוונתו להרוג רק לגנוב.

וכבר כתב רבינו חיים ויטאל זי״ע עה״פ בתהילים: ״שיר המעלות לדוד, לולי ה׳ שהיה לנו וגו׳ בקום עלינו אדם וגו׳״, שהאדם הכתוב בפסוק הוא ישמעאל עליו מעידה התורה כי הוא ״פרא אדם״.

וכותב שם: ולפי ששאר האומות תמיד היתה בהם ממשלה על שאר האומות, לא כן ישמעאל שתמיד היו ערביים שוכני אהלים ומדבריות ואין להם עסק אם זולתם אלא נמשלים ללסטים היוצאים ומקפחים בני אדם וחוזרים לאהליהם וכו׳, אזי חיים בלעונו, ״בגלות של ישמעאל שהם רוצים להרוג נפשות וגופות ולכלות הממון של ישראל ולבולעם חיים ולא להשאיר להם שורש וענף – עכ״ד.

(ה)

שאלה והנה במה שסיים רבינו שיציל באי מאיבריו, רצינו לשאול בזה, דהנה באמת ברמב״ם בענין דיני רודף – בהל׳ רוצח פ״א ה״ז, דהיכא דיכול צריך להציל באחד מאיבריו, ובשו״ת חוות יאיר סי׳ ל״א כתב דה״ה לענין בא במחתרת, אמנם בחמרא וחיי בסנהדרין פי בן סורר כתב בשם רבינו יונה דבלילה חשיב כאינו יכול להצילו באחד מאיבריו לפי שאינו יכול לדקדק כ״כ. ובאמת בשו״ת שבות יעקב ח״ג סי׳ קפ״ז כתב דליכא כלל דין יכול להציל בבא במחתרת כיון דהוי ודאי טפי מרודף משא״כ רודף י״ל דגזים ולא עביד.

וכתבנו בספר דאולי דברי רבינו הם בזה״ז דלא ברור שכל גנב בא ע״ד להרוג, ולכן גם אם חושש צריך להציל באי מאיבריו. מה דעת רבינו שליט״א בכ״ז.

תשובה בודאי במקום שיכול להציל עצמו ע״י פגיעה באחד מאיבריו באופן שישתק אותו ולא יזיקנו דצריך לעשות באופן זה. אמנם במקום סכנה כמו אלה שגרים בקרבת אנשים הרוצים ומבקשים להשמיד להרוג ולאבד, יש יותר חשש שרוצים לפגוע בנפש[4]. והכל לפי הענין.

[4] נראה דכוונתו דאין להסתכן להציל באחד מאיבריו רק היכא דהוי ספק ולא במקום סכנה וכו׳.

(ו)

שאלה הנה כתב הרמב"ם בפ"ט מהל' גניבה ה"ז בזה"ל "היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ולא בא אלא על עסקי ממון אסור להרגו, ואם הרגו הרי זה הורג נפש, שנאמר אם זרחה השמש עליו, אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו, לפיכך אב הבא במחתרת על בנו אינו נהרג שודאי שאינו הורגו, אבל הבן הבא על אביו נהרג".

והנה לאו דוקא אב אלא כל מי שיודע בו שאוהבו כאהבת האב לבנו. וכן איפכא במה שכתב הרמב"ם דבן הבא על אביו נהרג (וכ"ש איניש דעלמא) לאו דוקא בכה"ג אלא גם באב שידוע ששונא את בנו, אלא החילוק הוא בסתמא שאב על הבן כל זמן שאין ידוע ששונאו ודאי שלא בא על דעת להרוג, אבל בן הבא על אביו כל זמן שאין ידוע שאוהבו כאהבת אב על בנו ודאי שבא על דעת להרוג (כ"ז מבואר בסנהדרין ע"ב ב' ובפסחים ב' ב' ברש"י ובתוס' שם, וכמ"ש המג"מ).

ובאמת הגדרים בזה אינם ברורים כ"כ לידע האם חברו אוהבו כאהבת אב על בנו או איפכא האם אביו שונאו בדרגה כזו שאמרי' שיהרגהו (דהיינו שאהבתו אליו כבן על האב), ונראה דתלוי בזה דבאב על הבן דסתמא שאוהבו א"כ כ"ז שלא נתברר ששונאו חזקתו שבא לגנוב ולא להרוג ובבן על האב דסתמא שונאו כ"ז שלא נתברר שאוהבו אמרי' שבא להרוג, דאין ספק מוציא מידי ודאי.

והנה אם הוא ספק אם בעה"ב הוא נכרי או ישראל, כגון עיר שחציה ישראל וחציה עכו"ם ואפי' רובה גויים, או שיודעים בבעה"ב שהוא אסופי בעיר שרובה גויים, במנחת חינוך מצוה רצ"ו אות ל"ג כתב דמותר לכל אדם להרוג את הגנב דבפיקו"נ אין הולכין אחר הרוב. אך מצאנו למרן הגרי"ש אליישיב זצ"ל (הובא בסי' קב ונקי להגר"י זילברשטיין שליט"א סי' רס"ח) שכתב לאסור.

וצ"ע לענין בעה"ב גופיה אם יכול להרוג מספק מדין הבא להרגך.

תשובה גם בעה"ב צריך לדעת בודאות שעל עסקי נפש הוא בא במחתרת. ובענין של סכנה אין דין ספק, ויכול להציל נפשו אפילו בספק. אך שוב, אם יכול להציל עצמו באחד מאיבריו של הבא במחתרת זה עדיף, דשמא יתברר שבא רק על עסקי ממון.

(ז)

שאלה הנה יל"ע באדם שרואה עדים הבאים לב"ד להעיד עליו עדות שקר שהרג נפש, האם יכול להורגם מדין רודף. ויש שטענו דהא תנן במכות ז' א'

דסנהדרין ההורגת אחת לע' שנה נקראת חובלנית, וא"כ הוא רק חשש רחוק שיהרגוהו בפועל ואולי בכה"ג לא חשיב רודף.

ובאגרו"מ חו"מ ח"ב סי' ס"ט אות ב' כתב לענין הריגת עובר דיש חשש שתסתכן האם, דכיון דהיתר הריגת עוברים הוא רק מדין רודף כמבו' בדברי הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ט, ובל"ז יש איסור דאורייתא להורגם, א"כ בלא אומדנא גדולה קרובה לודאי שמסכן העובר את חיי האם אסור להרגו.

ובספר נשמת אברהם חו"מ עמ' רכ"ה כ' בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דהשיג ע"ד האגרו"מ דמאי שנא מבן על האב דנהרג אף דהוי ספק אם יעמוד האב על הבן להרגו, והכ"נ גם בגוונא דיש ספיקא אם יהרוג העובר לאמו מ"מ מותר להרגו מדין רודף.

ומביאים ממרן הגרי"ש אליישיב זצוק"ל שתירץ דגם בן על האב יש חשש גדול שיבוא להרגו.

אכן יל"ע בכ"ז מהיכא פסיקא להו דבאב על הבן הוא פחות ודאי שיבוא לידי שפי"ד, ואדרבה בפסחים ב' ב' איתא עה"פ לאור יקום רוצח, דאי פשיטא לך מילתא כנהורא, דאנפשות קאתי, רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו, ופירש"י דקאי על בן הבא על האב דבכה"ג פשיטא לן כנהורא דבא להרוג. אולם באמת הגרשז"א לא קאמר דלא בא להרוג, אלא דיש ספק אם יעמוד עליו האב להציל ממונו, ואכתי צ"ע דלמה לא יעמוד עליו. ויתכן דכיון דיודע שיבוא לידי נפשות יש צד לומר דלא יעמוד עליו. **מה דעת רבינו שליט"א בנידון זה?**

<u>תשובה</u> התורה אמרה "עפ"י שניים עדים יקום דבר" ומאמינים לעדים ולא לנאשם שטוען שהם עידי שקר. ואם נאמר שכל מי שיחשוב על העדים שמעידים נגדו שהם דין רודף להם ויהרוג אותם, א"כ לא מצינו ידיים ורגליים בכל דיני עדות, וכל בתי הדין ייסגרו כי איש לא ירצה לבוא להעיד מחמת שיחשוש לחייו. ובדיני עדות יכול להביא עדים שיזימו את העדים הראשונים, אבל בודאי שאסור לו להורגם, דעד שלא יבואו עדים שיזימו את הראשונים, הרי העדים הראשונים נאמנים[5].

(ח)

<u>שאלה</u> יל"ע היכן קוברין את הבא במחתרת (וכן כל רודף) שהרגוהו, דהא קיי"ל בסנהדרין דף מ"ו דהרוגי ב"ד היו קוברין אותם בבית הקברות בפנ"ע.

[5] צ"ב נהי דנאמנים זה לענין הב"ד שלא יתנו לו להרוג, ואם יהרוג יהרגוהו, אבל לו עצמו לכאו' יש היתר כיון דיודע בנפשו האמת (וירויח בזה דלא יענה להתראה ולא יוכלו להורגו, וכונסין לכיפה רק בפעם השלישית, עי' ברמב"ם פכ"ה מהל' סנהדרין).

ולהרמב"ם פי"ד מסהנדרין ה"ט דהוי הלכה למשה מסיני, א"כ לכאו' כאן לא מצינו, אבל יל"ע לפי"ד רש"י בסנהדרין שם והמאירי דהטעם הוא דאין קוברים צדיק אצל רשע, כדאי' בדף מ"ז, א"כ אולי הכ"נ. והגמ' רק אמרה דדינא דנחנקין ונהרגין ביחד ונסקלים ונשרפים ביחד זה הוי הלמ"מ. ואולי גם כאן הוי רשע, אך לכאו' י"ל דלא הוי רשע דהא רק הוי ע"ש סופו, וכמו שהגמ' אומרת. וצ"ע.

<u>תשובה</u> גם בן סורר נהרג על שם סופו, ומשמע בגמרא דנקבר יחד עם כולם, שהרי רבי יונתן אומר כי ישב על קברו[6], ומשמע שהיה זה בבי"ק רגיל. אמנם לענין צדיק ורשע בודאי שהוא רשע[7] ואין לקוברו ליד צדיק, וזה כבר שייך לדין הכללי שאין קוברין אותם זה ע"י זה.

מכתב הגאון ר' חיים מאיר שטיינברג שליט"א

(מח"ס משנת חיים – וראש כולל אור הנר)

א] משכ"כ הרמב"ם בהי"א וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא כו' ופנה עורף ואינו רודף כו'. הדברים פשוטים דכוונתו דכל דין בא במחתרת שמותר להרגו הוא מפני שכדי לגנוב הוא יהרוג את העומד בפניו, לכן כ"ז היכא שעדיין לא גנב, אלא הוא חותר לגנוב, ולכן לאחר שגנב ויצא – תו לא יהרוג, שהרי כבר גנב, ולכן אסור להרגו, וכן אם יצא בלי לגנוב – כיון שיצא מדעתו, שוב אין כוונתו להרוג לצורך הגניבה. אבל אם בעה"ב עצרו מלגנוב ולכן יצא במנוסתו ממנו, י"ל דהוא בכלל בא במחתרת שמותר להרגו[8].

ב] מה שדנת מאימתי נקרא בא במחתרת, מסתבר שכאשר הוא בדרך לגנוב – אינו בכלל בא במחתרת, ולשון הרמב"ם בה"ח ...גנב הנמצא

---

[6] כדאיתא בסנהדרין ע' א'. ור"ל דכנראה ישב על קברו כשהגיע לביה"ק לצורך קרוביו וכו', ומסתמא לא הי' זה בביה"ק דנהרגין ונסקלין, ומ"מ אינו מוכרח כ"כ.

[7] הנה בא במחתרת לא חשיב מומר, כיון דהוי לתאבון, כמ"ש הרמ"ה בדף ע"ב ב', אבל רשע חשיב, ועי' במנ"ח מצוה ת"ר דחשיב אינו עושה מעשה עמך.

[8] ועיין מה שנתבאר בזה בכוס ישועות בהלכה י"א, ד"ה הואיל.

בתוך גגו של אדם כו׳. משמע דרק אם כבר נמצא ברשותו של הנגנב – נהרג עליו. ובענין שבירת הדלת יש לדון[9].

ג] מה ששאלת מה דין בא במחתרת בזמן הזה, הרי הנידון אם אמנם נחשב גם בזמן הזה דאם הבעה"ב יעמוד כנגדו – יהרגנו, או דבזמן הזה כיון דא"א לברוח מאימת השלטונות וכדו׳, הוי כדין שכ׳ הרמב"ם בה"י הי׳ הדבר ברור כו׳ ולא בא אלא על עסקי ממון כו׳.

ולא הבנתי מה השיב רבינו הגר"ח "לא פלוג", מה שייך כאן לא פלוג, הרי אם ברור שלא בא להרוג אלא על ממון – אינו נהרג ולא אמרי׳ "לא פלוג". ולכאורה צ"ל כמו שכתבת דהדבר תלוי במקומות, ואין בזה כללים.

ד] ומה שכתבת לדון היכן קוברים אותו. הנה ב׳ קברות שהיו להרוגי בי"ד, הוא דין על הבי"ד שיקברוהו את הנהרג בב׳ סוגי קברות אלו, ולכאורה הוא [דין] מסוים בהרוגי בי"ד, וזה שכ׳ הרמב"ם בהל׳ סנהדרין דהיינו שהוא מחיובי הבי"ד. ובא במחתרת ושאר הרודפים אינם בכלל הרוגי בי"ד. ולכאורה לא נקברים בקברות אלו. ואי משום דאין קוברין רשע אצל צדיק, לכאורה בא במחתרת כיון שלא הרג, אינו בכלל רשע[10].

[ואגב יש להסתפק בבן סורר ומורה, אם נקבר בקברות אלו בין הנסקלין, דהא באמת לא עבר עבירה המחייבת סקילה, ומה שנהרג הוא משום שנידון על שם סופו][11].

ה] מש"כ ע"פ ד׳ רש"י דלהס"ד שמיתתו בהכאה, ונתרבה שנהרג בכל מיתה, א"כ לכתחילה צריך להרגו דוקא בהכאה כמו ברוצח שלכתחילה נהרג במיתה הכתובה בו שהיא סייף. לכאורה יש לחלק דברוצח נתפרש בתורה דדינו בסייף, משא"כ בא במחתרת אין דינו בהכאה, אלא שהתורה כ׳ דאם הכהו ומת אין לו דמים. אבל לא נחשב שנתפרש דמיתתו בהכאה. משא"כ ברוצח שנתפרש דדינו בסייף.

ויש להוסיף דהא דנאמר דרוצח בסייף היינו שמצוה על הבי"ד להרגו בסייף, ולכן גם אחר שנלמד להרגו בכל מיתה, מ"מ לכתחילה בעינן לקיים

---

[9] ועיין מה שנתבאר בזה בדרך ישועות ס"ק כ"ג מה שנתבאר בזה בשם הג"ר נתן קופשיץ שליט"א.

[10] ומש"כ המנחת חינוך דאינו עושה מעשה עמך י"ל דלא חשיב עושה מעשה עמך דאינו מעשה, אבל רשע לא חשיב.

[11] בפשטות לא מצינו בזה חילוק ברמב"ם שכתב בפי"ד ה"ז דכל הרוגי ב"ד וכו׳, וקאי נמי אבסו"מ שכ׳ בפט"ו ה"י.

המצוה שעל הבי״ד להרגו בסייף, משא״כ בא במחתרת אין כאן מצוה להרגו, ולא שייך לומר דלכתחילה מצותו בהכאה כמו רוצח בסייף.

ו] ומה שכ׳ בד׳ הרמב״ם דהואיל ולא נתפרש באיזו מיתה, היינו כסתם מיתה האמורה בתורה שהיא חנק. ולאחר שהתרבה בכל ענין, שוב לא הוי בכלל סתם מיתה, ואין צריך לכתחילה להרגו בחנק כסתם מיתה. יש להעיר דהא דסתם מיתה היא בחנק, כל זה איירי במיתה שע״י בי״ד דילפינן בג״ש או הואיל והיא המיתה הקלה, והיינו דמצוה על בי״ד להרגו, ובזה אמרו דכאשר לא נתפרש בתורה איזו מיתה, מצוה על הבי״ד לתת לו מיתה קלה מכל הד׳ מיתות או נלמד בג״ש שנותנין לו חנק. אבל כאן דאינו מהרוגי בי״ד אינו בכלל זה. ועי׳ בחי׳ מרן רי״ז הלוי עה״ת בפ׳ מקוששש בענין סתם מיתה – חנק.